

Profesor Bohumil Ryba, mezi vědou a vězením

► Věra Dvořáčková

„Tady [v Anglii – pozn. aut.] můžete jít po ulici a křičet: Chamberlain je vůl! Nikdo si vás ani nevšímne. Většina lidí s vámi bude souhlasit. Někteří nebudou souhlasit, ale nikomu nenapadne pochybovat o vašem právu na to, abyste řekl, co si myslíte. Tady, kamaráde, můžete veřejně vyzvat ministerského předsedu, aby vám políbil p... . Nejvýš k vám přijde policajt a požádá vás: Pane, přestaňte laskavě mluvit o p..., tamhle jsou malé děti. Tohle v Rusku není.“¹

Tato slova vypustil z úst v průběhu druhé světové války Jan Masaryk. To ještě ne tušil, jak rychle se konstatování, týkající se Ruska, stane aktuální i pro Československo.

Dne 25. února 1948 se uskutečnil komunistický převrat, znamenající porážku demokracie a nastolení totalitního režimu v Československu pro následující čtyři desetiletí. Komunistická strana Československa se na převzetí moci systematicky připravovala nejméně od konce druhé světové války a v únoru 1948 zužitkovala situaci vzešlou z vládní krize, jejíž příčinu sama vyvolala.²

Komunisté, jakožto důslední stoupenci co nejužšího spojenectví se Sovětským svazem, definitivně prosadili novou zahraničněpolitickou orientaci země, která byla spojena s nutností podřídit se bezvýhradně „sovětskému vzoru“ (stejně tak, jako všechny další „lidovědemokratické“ státy) ve všech oblastech politického, hospodářského a společenského života. Jakýkoli projev odporu vůči heslu „Sovětský svaz – náš vzor“ byl v souladu s heslem tvrdě postihován. Výstižně tuto praxi ozřejmil již v roce 1929 Klement Gottwald, když v parlamentu reagoval na výtku, že českoslovenští komunisté přespříliš podléhají moskevskému diktátu:

„My jsme stranou československého proletariátu a naším nejvyšším revolučním štábem je skutečně Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry!“³

Mocenský monopol KSČ byl zajišťován – po sovětském vzoru – prostřednictvím politické perzekuce, což postihlo jednak komplexně veškeré československé obyvatelstvo

1 Fischl, V.: *Hovory s Janem Masarykem*. Hynek, Praha 1998, s. 23.

2 20. února 1948 podalo dvanáct ministrů tří nekomunistických stran (národně socialistické, lidové a slovenské Demokratické strany) demisi kvůli tomu, že ministr vnitra (V. Nosek, KSČ) ignoroval jejich protest vůči postupu SNB při vyšetřování krčmaňského případu, mostecké aféry a „spiknutí“ na Slovensku, a odpověděl rozhodnutím přesunout několik velitelů SNB v Praze, které vedlo k posílení vlivu KSČ ve Sboru národní bezpečnosti.

3 Gottwald, K.: *Vybrané spisy*. Sv. 1 (1921–1928). SNPL, Praha 1954, s. 139.

ztrátou občanských a politických práv a jednak jednotlivé příslušníky určitých sociálních skupin (členy nekomunistických stran, církevní představitelé, „třídní nepřátele“⁴, důstojníky armády, příslušníky národnostních menšin, představitelé inteligence, dělníky ad.).

Politická perzekuce se stala „*neodmyslitelným trvalým znakem a podmínkou či způsobem existence komunistického režimu. [...] Mířila proti všem, kteří odporovali totalitní moci a společenským přeměnám, a také proti těm, o nichž si představitelé moci pouze mysleli, že by odporovat mohli.*“⁵ Měla tedy masový charakter a jejím cílem bylo odradit a zastrašit – byť jen potenciální – odpůrce stávajících poměrů.

Vykonavatelem represe se staly speciální složky státní moci (její dělba byla mimochodem odstraněna podřízením soudní a zákonodárné moci exekutivě) v čele se Státní bezpečností. Ta byla řízena vedením KSČ, s výjimkou skupinky „privilegovanějších“ podléhajících přímo Moskvě. Metody používané Státní bezpečností, zvláště jejími vyšetřovacími útvary, byly postaveny především na nezákonnostech a násilí. Tato skutečnost úzce korespondovala s celkovou destrukcí právního systému v Československu, podepřenou zákonem 231/1948 Sb., tj. Zákonem na ochranu lidově demokratické republiky, a zákonem 247/1948 Sb., tj. Zákonem o táborech nucené práce.⁶

Stupeň a rozsah politické perzekuce byl dán jak vnitropolitickými faktory („*momentálním hodnocením pevnosti režimu jeho vedoucími funkcionáři*“ a „*úspěchy moci při prosazování politických a hospodářských záměrů a plánů*“⁷), tak aktuální mezinárodní situací. K nejvýraznějším podnětům k politické perzekuci patřily zejména roztržka s Jugoslávií a korejská válka, tedy události časově spadající do prvních let po únoru 1948, do doby, kdy studená válka spěla ke své nejvyhrocenější podobě. Měly za úkol posloužit jako důkazy o pravdivosti Stalinovy teze o zostřování třídního boje za socialismus. Ve zmíněném období, tj. v letech 1948–1954, tak bylo Československo stíženo nejtvrději a nejkrutěji perzekucí:

*„Bylo to období politických procesů – nejhorší formy perzekuce – s krutými tresty včetně trestů smrti. V tak hrůzně podobě, nelidskosti a rozsahu se již taková vlna perzekucí nikdy neopakovala, mimo jiné i proto, že od šedesátých let se jí obávali i sami nositelé a vykonavatelé moci.“*⁸

4 Šlo o širokou neuzavřenou skupinu, doplňovanou dle potřeby. Patřili sem zejména soukromí vlastníci, podnikatelé, živnostníci, tzv. kulaci apod.

5 Gebauer, F. – Kaplan, K. – Koudelka, F. – Vyhnaněk, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, s. 6.*

6 Bílek, J.: *Pětépací aneb Černí baroni úplně jinak. Vyprávění o jednom z bílých míst naší nedávné historie.* Nava, Plzeň 1996; Bílek, J. – Kaplan, K.: *Pomocné technické papory 1950–1954: Vznik vývoj, organizace a činnost. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954. Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, Praha 1992; Borák, M. – Janák, D.: Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954. Tilia a Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, Šenov u Ostravy 1996.*

7 Gebauer, F. – Kaplan, K. – Koudelka, F. – Vyhnaněk, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, s. 9.*

8 Tamtéž, s. 11.

Politické procesy 1948–1954

Nejostřejší formou perzekuce komunistického režimu byly politické procesy. Jejich funkcí bylo potvrdit oprávněnost totalitního režimu nastoleného KSČ, dále tzv. politická výchova mas a především šíření strachu ve společnosti, jež mělo sloužit jako preventivní opatření jakýchkoli projevů odporu vůči komunistické politice. Drtivá většina procesů byla uměle vykonstruována a mnohdy byla více či méně založena na provokacích Státní bezpečnosti.

Zvláštní postavení mezi politickými procesy měly inscenované procesy, tzv. „monstrprocesy“, které se uskutečňovaly výhradně v prvních sedmi letech po nastolení monopolu KSČ, tj. v letech 1948–1954. Jejich organizace a konstrukce byly dány předem stanovenými pravidly, bez ohledu na realitu: Obžaloba musela sestávat z obvinění z nejtěžších zločinů, jakými byly vlastizrada, vyzvědačství, špionáž apod. Bylo třeba stanovit rozvětvenou organizaci, tj. ústředí s odnožemi v krajích nebo na ministerstvech a v centrálních institucích. Muselo zde být zřetelné napojení na nepřátelské zahraničí, které činnost „vnitřního nepřítele“ podněcovalo a řídilo.⁹ Tento typ procesů měl však navíc plnit ještě jednu funkci: vyvolat šok ve společnosti.

„Výroba“ politických procesů spadala do kompetence Státní bezpečnosti, v letech 1948–1955 byla dokonce jejím primárním posláním. Po příchodu sovětských poradců si StB své rozhodující postavení při veškerých částech konstrukce a organizace procesů, zejména těch významnějších, ještě upevnila. Vypracovávala vyšetřovací protokoly, stanovovala „výrobní technologie“ procesů, vybírala svědky, prokurátory, soudce, obhájce, sestavovala tzv. režijní knihy procesů, dohlížela na průběh soudního řízení a nezřídká zasahovala i při výkonu trestu.¹⁰

Je zřejmé, že metody StB byly nezákonné. Na základě výpovědí obětí nejen, že lze hledat paralelu mezi počínáním StB a gestapem, ale mnohá svědectví dokonce potvrzují fakt, že StB dokázala gestapo i předčít:

„Výsledky StB byly krutější, horší než u Gestapa (podle zkušeností mých i mých kamarádů). Gestapo nikdy nevytlačovalo, přiznání skutků a úmyslů, které vůbec nebyly. V tom byli gestapáci úplní gentlemani proti sprostým estébákům.“¹¹

V roce 1968, kdy se pravda o letech nedávno minulých drala na světlo, se v Lite-rárních novinách objevil článek sepsaný rovněž na základě svědeckých výpovědí, ho-vořící konkrétně o fyzickém násilí, které bylo v padesátých letech beztrestně páčáno:

„[...] lidé byli přivázeni k ‚výslechům‘ jako dobytek s pytlím na hlavě, byli pou-táni řetězem na ruku i nohou, byli oslepováni žárovkami, byli honěni karabáčem, byli do umdlení mláčen, byly jim vyráženy zuby, oči, byla jim pálena kůže rozžhaveným že-lezem, byla jim – po nasycení uzenými a nasolenými rybami a po umístění v silně vyhřáté

9 Kaplan, K.: *Nebezpečná bezpečnost*. Doplněk, Brno 1999, s. 168.

10 Tamtéž, s. 167.

11 Gaďourek, I. – Nehněvajska, J.: *Žalářování, pronásledování a zneuznaní: svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav. Brno 1997, s. 21.

místnosti – odpírána voda, byl jim násilím znemožňován spánek; lidé byli na dlouhé dny máčeni ve vaně napuštěné fekáliemi a močí tak, že jim vyčnívala jen hlava, byli šokováni elektřinou a byla jim dokonce drcena varlata, kterýžto úkon byl v tamních odborných kruzích nazýván ‚telecím bečením‘ nebo též ‚rajským protlakem.‘¹²

Nutno dodat, že fyzické týrání doprovázelo i psychické vydírání – zejména šlo o vyhrožování nejrůznějšími postihy pro členy rodin obětí.¹³

•

Mezi první politické procesy v Československu po únoru 1948 patřily procesy se šířiteli letáků, s demonstranty, v roce 1949 s bývalými armádními důstojníky (nejznámějšími oběťmi byli generálové Heliodor Píka¹⁴, odsouzený k trestu smrti, a Karel Kutlvaš¹⁵, odsouzený k trestu odnětí svobody na doživotí) a na Slovensku s bývalými partyzány.

Další politické procesy se zaměřovaly na představitele nekomunistických politických stran, pochopitelně za účelem zkompromitování, a tedy odstranění, protikomunistické opozice:

„Strategie všech komunistických stran střední a jihovýchodní Evropy spočívala v uplatnění bolševické doktríny a praktik, které se dle nich osvědčily v Rusku po roce 1917. Represe se držela osvědčeného a ‚vyzkoušeného‘ postupu. Stejně jako se bolševici zbavili svých spojenců z října 1917, eserů a dalších, i jejich snaživí žáci likvidovali po roce 1946 své koaliční partnery.‘¹⁶

Mezi čelné osobnosti nekomunistických politických stran, které byly stíženy praxí politických procesů, patřili Ján Lichner (do roku 1948 člen vedení slovenské Demokratické strany, v roce 1950 zatčen a na základě vykonstruovaného obvinění odsouzen k sedmácti letům vězení), Prokop Drtina (do roku 1948 člen předsednictva Československé strany národně socialistické, po pokusu o sebevraždu 28. února 1948 držen v letech 1948–1953 ve vyšetřovací vazbě, 1953 odsouzen k patnácti letům vězení) či JUDr. Milada Horáková, (do roku 1948 členka, resp. předsedkyně Ústředního výboru Československé strany národně socialistické).

Proces s „dr. Miladou HORÁKOVOU a spol.“ resp., tzv. *proces s vedením záškodnického spiknutí*¹⁷, byl prvním procesem v Československu, na němž se podíleli

12 Jánský, F.: *Obavy*. In: *Literární listy*, č. 5, 28. 3. 1968.

13 O fyzickém i psychickém mučení vypovídají politici vězňové např. v knize: Bartošek, K.: *Český vězeň*. Paseka, Praha – Litomyšl 2001.

14 Richter, K. – Benčík, A.: *Kdo byl generál Píka. Portrét československého vojáka a diplomata*. Doplněk, Brno 1997.

15 Slanina, J. – Vališ, Z.: *Generál Karel Kutlvaš*. Naše vojsko, Praha 1993.

16 Courtois, S. a kol.: *Černá kniha komunismu I. Zločiny, teror, represe*. Paseka, Praha – Litomyšl 1999, s. 353.

17 O tomto procesu je možné více se dočíst například v publikacích:

Dvořáková, Z.: *Milada Horáková*. Středočeské nakladatelství, Praha 1991.

Ivanov, M.: *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*. Betty, Praha 1991.

Kaplan, K.: *Největší politický proces: „Milada Horáková a spol.“*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Archiv hl. města Prahy – Doplněk. Praha – Brno 1995.

Radotínský, J.: *Rozsudek, který otřásl světem*. ČTK – Pressfoto, Praha 1990.

sovětští poradci svými osvědčenými postupy: detailně připravenými scénáři, naučnými a z paměti odříkávanými „doznáními zločinců“ a velkou propagandistickou mašinerií, která celé to hrůzné představení doprovázela...¹⁸

Samostatnou kapitolou pak byla série větších procesů zaměřená proti církevním hodnostářům.¹⁹ První takový proces se uskutečnil na přelomu března a dubna 1950 a opíral se o obvinění ze špionáže ve prospěch Vatikánu, přechovávání zbraní a přípravy státního převratu. Dále sem v neposlední řadě patřil inscenovaný proces „se skupinou velezrádců a vyzvědačů z řad vyšší církevní hierarchie“. Oběti vykonstruované žaloby se v tomto případě stal olomoucký světící biskup Stanislav Zela a zejména pražští církevní hodnostáři z okolí arcibiskupa Berana. V prosinci 1950 tak byl opat pražského břevnovského kláštera Jan Anastasius Opasek²⁰ odsouzen na doživotí, biskup Stanislav Zela a ředitel Arcidiecézního pastoračního ústředí ThDr. Antonín Mádl k pětadvacetiletému trestu odnětí svobody a ostatních šest obžalovaných dohromady ke sto letům vězení.²¹

Politické procesy období let 1948–1954 šly nepochybně napříč celou společností. K tomu, aby se člověka „ujala“ Státní bezpečnost a následně ho na základě nesmyslného obvinění dostala do vězení, stačilo vpravdě málo. Svědčí o tom mj. vykonstruovaný proces s československými reprezentanty v ledním hokeji (mistry světa z let 1947 a 1949, stříbrnými finalisty ze ZOH v roce 1948), zatčenými těsně před odletem na mistrovství světa roku 1950. Šlo o Ing. Bohumila Modrého (patnáct let vězení), Augustina Bubníka (čtrnáct let vězení), Stanislava Konopáska (dvanáct let vězení), Vladimíra Kobranova a Václava Roziňáka (oba po deseti letech vězení).²² Všichni byli obviněni z údajného domlouvání se na emigraci, a tedy z přípravy trestného činu velezrady.²³

Po vzoru a pod taktovkou Moskvy došlo v Československu v období kultu osobnosti (obdobně jako v Rumunsku, Albánii, Maďarsku či Bulharsku) k zuřivému „hledání nepřitele ve vlastních řadách,“ s cílem uspořádat obrovský šokující „monstrproces“. Poté, co se v tomto duchu odehrálo obludné monstrózní divadlo v Maďarsku, kde hlavní role byla přisouzena španělskému interbrigadistovi, ministru vnitra a posléze ministru zahraničních věcí, komunistovi László Rajkovi – 16. října 1949 popravenému – začaly na Československo tlačit kromě sovětských bezpečnostních služeb i ty maďarské. Již v červnu 1949 zaslal Mátyás Rákosi Klementu Gottwaldovi seznam, čítající asi šedesát jmen československých komunistických, vysoce postavených funkcionářů,

18 Courtois, S. a kol. autorů: *Černá kniha komunismu I. Zločiny, teror, represe*; s. 359.

19 Např. Kaplan, K.: *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993; Mikloško, F.: *Nebudete ich mocť rozvrátit. Z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943–1989*. Archa, Bratislava 1991; Vaško, V.: *Kronika katolíckej cirkve v Československu po druhej svetovej valce, 1,2*. Praha 2000.

20 Opasek, A.: *Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Torst a Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, Praha 1992.

21 Radosta, P.: *Protikomunistický odboj: historický nástin*. Egem, Praha 1993, s. 71.

22 Více o tomto procesu v publikaci: Škutina, V. – Bakalář, R.: *Ztracená léta. Příběh hokejového zločinu*. Helios, Pardubice 1990.

23 Hejl, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Univerzum, Praha 1990, s. 204.

kteřá zazněla v průběhu vyšetřování procesu s L. Rajkem. V říjnu 1949 pak přišli ke Státní bezpečnosti sovětskí poradci, aby „pomohli československého Rajka“ najít.

Přibližně dva roky byla hledána vůdčí osobnost, kterou bylo třeba postavit do čela procesu, až byla v létě 1951 nalezena... Dne 31. července 1951 ještě dostal Rudolf Slánský u příležitosti svých padesátých narozenin od Klementa Gottwalda „Řád socialismu“, ale z Moskvy již žádná gratulace nepřišla. Následně, na schůzi Ústředního výboru KSC byl Slánský značně pokárán za chyby v kádrové politice a ze svého postu generálního tajemníka KSC, byl přesunut do funkce místopředsedy vlády. Dne 11. listopadu přivezl sovětský státník Anastas Mikojan do Prahy Stalinův osobní vzkaz, kde Stalin v podstatě nařizoval okamžité zatčení Rudolfa Slánského, protože u něj údajně hrozí brzká emigrace na Západ. O necelé dva týdny později byl Slánský skutečně zatčen.²⁴

Příprava celého inscenovaného procesu, který se uskutečnil ve dnech 20.–27. listopadu 1952, trvala jeden rok. Obžalovaných bylo celkem čtrnáct a není bez zajímavosti, že jedenáct z nich bylo židovského původu. Proces měl zřetelně antisemitský charakter. Všichni obžalovaní zastávali významné funkce ve státní správě, což mělo ještě více umocnit pocit zadostiučinění z jejich odhalení.

Výsledkem „monstrprocesu s nepřítelem ve vlastních řadách“ byl též bezprecedentně přísný rozsudek: jedenáct trestů smrti a tři doživotí. Po popravě, vykonané krátce poté, bylo se stejným despektem, jako před tím s vyšetřovanými, naloženo i s jejich ostatky:

„Když bylo jedenáct odsouzených popraveno, byl referent D. náhodou v ruzyňské věznicí u sovětského poradce Galkina. K raportu se hlásili šofér a dva referenti, kteří byli pověřeni likvidací popela. Ozámili, že jej dali do pytle na brambory a že vyjeli do pražského okolí, aby jej vysypali do polí. Když zpozorovali, že je náledí, napadlo je vysypat ho na cestu. Šofér se smál, když vyprávěl, že se mu ještě nikdy nestalo, aby vezl ve své tatrovce čtrnáct pasažérů najednou, tři živé a těch jedenáct v pytli [...]“²⁵

Proces s tzv. vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským²⁶ je specifický nejen proto, že ze čtrnácti obžalovaných jich bylo jedenáct popraveno, ale především faktem, že v něm „revoluce sežrala své děti“²⁷. V tuto chvíli už si ničím nemohl být jistý téměř nikdo.

Navzdory této monstrózní akci, která představovala nečekaný útok do vlastních řad, však drtivá většina obětí tehdejší státní zločiny byla tvořena nekomunisty. Procentuální zastoupení represemi postižených komunistů za celé období 1948–1954 se pohybuje jen na úrovni 0,1 procenta ze všech odsouzených.²⁸

24 Zeman, Z.: *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Mladá fronta, Praha 1998, s. 224.

25 London, A.: *Doznání. V soukolí pražského procesu*. Československý spisovatel, Praha 1990, s. 344–345.

26 Více k tomuto procesu např.: Slánská, J.: *Zpráva o mém muži*. Svoboda, Praha 1991; Kaplan, K.: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha 1990.

27 Utitz, B.: *Neuzavřená kapitola. Politické procesy padesátých let*. Lidové nakladatelství, Praha 1990, s. 9.

28 Courtois, S. a kol.: *Černá kniha komunismu I.*; s. 380.

Rokem 1954 končí období velkých veřejných procesů,²⁹ takže procesy, které navazovaly na proces „Rudolf SLÁNSKÝ a spol.“, se konaly již s vyloučením veřejnosti. Mezi nejznámější a nejuváděnější patří: proces s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty (Gustav Husák, Ladislav Novomeský a další), proces „Oskar ZÁVODSKÝ a spol.“ a na Slovensku „Otakar VALÁŠEK a spol.“³⁰ Posledním velkým procesem v tomto období, rovněž již neveřejným, byl proces s vybranými představiteli bývalé sociálnědemokratické strany v roce 1954.

Vlna politických procesů s nejostřejšími tresty z první poloviny padesátých let doznívala ještě na počátku let šedesátých, i když počet obvinění ze závažných trestných činů klesal už od roku 1954. Období, které následovalo, lze charakterizovat dalším úbytkem politických procesů, přičemž velké procesy a tzv. procesy celostátního významu již přestaly být pořádány zcela. Takový stav odpovídal i oficiální politice tzv. liberalizace režimu a směřoval k jistému uvolnění politických poměrů.³¹

Politická perzekuce představitelů inteligence

Roku 1948 se novým ministrem školství, věd a umění stal jeden z ideologů poválečné Komunistické strany Československa Zdeněk Nejedlý³². Jím nastolené „reformy“ postihly neblaze všechny tři mu svěřené oblasti společenského života.

V první řadě byla celá společnost zasažena propagandou marxismu-leninismu, jakožto oficiální ideologií, a již od školního roku 1948/1949 se marxismus-leninismus povinně vyučoval na vysokých školách. Knižní nakladatelství začala v nevídaném měřítku vydávat spisy J. V. Stalina, V. I. Lenina a K. Gottwalda.

V roce 1948, nedlouho po nastolení komunistického režimu, rozhodl generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský o tom, že ze středních a vysokých škol je třeba odstranit řadu nepohodlných lidí z řad vyučujících i studentů. Na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně dospěla situace tak daleko, že škola musela být v roce 1950 dočasně zcela uzavřena, neboť zde čistky přesáhly únosnou mez. Jen v průběhu roku 1948 bylo z vysokých škol vyloučeno na čtyři a půl tisíce studentů, osmdesát profesorů a dvacet sedm docentů.³³

29 S úmrtím J. V. Stalina a K. Gottwalda v roce 1953 odezněla postupně v průběhu roku 1954 platnost velkých veřejných procesů jako součásti aktuálního politického kurzu.

30 Kaplan, K.: *Nebezpečná bezpečnost*; s. 171.

31 Gebauer, F. – Kaplan, K. – Koudelka, F. – Vyhnaněk, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989*; s. 37.

32 Sychra, A. a kol.: *Estetika Zdeňka Nejedlého*. Československý spisovatel, Praha 1956; Jonášová, S.: *Bibliografie díla Zdeňka Nejedlého*. Praha 1959; Červinka, F.: *Zdeněk Nejedlý: studie s dokumentárními přílohami*. Melantrich, Praha 1969. Kromě těchto kratších studií ovšem dosud neexistuje zpracování osobnosti Zdeňka Nejedlého, člověka, který výrazně ovlivnil poválečný vývoj československé vědy a kultury.

33 Kuklík, J. – Kuklík, J.: *Dějepis 4. Nejnovější dějiny*. SPN, Praha 1992, s. 147.

Odůvodnění tohoto postupu podal ve svém projevu již v roce 1947 ministr informací Václav Kopecký:

„Vysoké školy namnoze nedávají ani takové vzdělání, jaké získá dělník, když si přečte komunistické noviny. Věřím, že všichni půjdete s námi. Že si necháte své přesvědčení, to je vaše záležitost. Ale nesmíte být proti nám. Být protikomunistický – to je vlastně velezrada.“³⁴

Jedním z prvních postižených byl prof. JUDr. Karel Engliš³⁵, odvolaný z funkce rektora Univerzity Karlovy v Praze, který do rektorského úřadu nastoupil 9. října 1947 a jeho volba byla ještě zcela demokratická, uskutečněná na základě platných zákonných ustanovení o organizaci akademických úřadů z 27. dubna 1873.³⁶ Nyní byl nucen ukončit své působení i v profesorském sboru právnické fakulty UK. Z Právnické fakulty UK dále museli odejít například profesori Ladislav Vošta či Miroslav Boháček (do exilu odešel v roce 1948 prof. Vratislav Bušek). Z dalších fakult Karlovy univerzity v Praze byli nuceni odejít historikové doc. Zdeněk Kalista, prof. Karel Stloukal, (prof. Otakar Odložilík raději v roce 1948 zvolil opětovnou emigraci), anglista prof. Otakar Vočadlo, literární historik prof. Václav Černý, hudební vědec prof. Josef Hutter, filozof prof. Jan Patočka a mnoho dalších.

Na zasedání ÚV KSČ 17. a 18. listopadu 1948 se generální tajemník KSČ Rudolf Slánský vyslovil mj. i k požadovaným výsledkům čistek ve školách: „Nemilosrdně vyčistíme střední a vysoké školy od reakčních studentů a postaráme se o to, aby převážná část studujících středních a vysokých škol se rekrutovala z dělnických rodin.“

Novým rozhodujícím kritériem pro přijetí – zvláště na vysokou školu se, jak pro studenty, tak pro vyučující, stalo politické hledisko, které začalo být uplatňováno i v Československé akademii věd (založené v roce 1952 po vzoru Sovětského svazu) a jejímž prvním prezidentem se stal ministr školství, věd a umění Zdeněk Nejedlý.

Představitelům vědeckých kruhů se nevyhnuly ani politické procesy a dlouholetá vězení. Koncem roku 1949 byl zatčen Zdeněk Peška, právník, profesor na Právnické fakultě UK, přívrženec sociálnědemokratické strany, který v letech 1945–1946 působil jako poslanec Prozatímního Národního shromáždění. V červnu 1950 byl v procesu „Milada HORÁKOVÁ a spol.“ odsouzen k dvaceti pěti letům žaláře. V roce 1960 byl v souvislosti s prezidentskou amnestií propuštěn na svobodu a o osm let později byl rehabilitován. Do vysokého školství se již nicméně vrátit nemohl.³⁶

Mezi první odvolané vysokoškolské profesory po únoru 1948 patřil přednosta hudebního oddělení na Filozofické fakultě UK Josef Hutter. Již 10. března 1948 Akční výbor Národní fronty na FF UK rozhodl o jeho vyloučení „[...] pro hlásání fašistické rasové teorie, pro protidemokratické smýšlení a pro vůdčí ideologickou úlohu ve vedení národně socialistické strany, kde byl jedním z hlavních podporovatelů a ideových

34 *Národní osvobození*, 5. prosince 1947.

35 Karel Engliš byl ministrem financí několika předválečných vlád, bývalým poslancem národní demokracie, guvernérem Národní banky československé, jedním ze zakladatelů Masarykovy univerzity v Brně a také jejím prvním rektorem.

36 *Dějiny Univerzity Karlovy (IV. 1918–1990)*. Karolinum, Praha 1998, s. 266.

36 www.totalita.cz

*zdůvodňovateli té politiky, která stranu přivedla na pokraj velezrady.*³⁷ Z politických důvodů byl prof. Hutter po roce 1948 třikrát odsouzen, pokaždé na patnáct let. Krátce po svém předčasném propuštění v roce 1959 zemřel – v důsledku špatného zacházení v průběhu vyšetřování a ve vězení; v součinnosti s nedostatečnou lékařskou péčí (trpěl těžkou anginou pectoris³⁸).

Po svém návratu ze studií v Římě roku 1949 začal v Čechách působit kněz ThDr. Oto Mádr. O tři roky později, tedy v roce 1952, byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody na základě obvinění, že „[...] byl do Říma vyslán arcibiskupem Beranem, aby ho tam instruovali, jak doma vybudovat nebezpečnou protistátní síť.“³⁹

Do procesu s Oto Mádrem byla zařazena také Růžena Vacková, jedna z nejznámějších osob vězněných komunistickým režimem, žena, kterou v roce 1992 in memoriam vyznamenal prezident Václav Havel „Řádem T. G. Masaryka“, a roku 1993 jí Karlova univerzita udělila zlatou medaili. Nejvyšší papežský řád „Pro ecclesia et pontifice“ dostala ještě za života, propašovaný v krabičce od cigaret.⁴⁰

Růžena Vacková, hluboce věřící křesťanka, druhá žena v historii jmenovaná profesorkou na Univerzitě Karlově (v roce 1947, ve svých čtyřiceti šesti letech), působila jako klasická archeoložka, teoretička a historička umění, divadelní kritička a pedagožka. Za druhé světové války se aktivně účastnila protinacistického odboje, za což si „vysloužila“ obvinění z velezrady a rozsudek smrti. Ovšem dříve, než mohla být popravena, došlo k osvobození Československa.

Sedm let po svém propuštění z nacistického vězení se profesorka Vacková dostala do vězení komunistického.⁴¹ V červnu 1952 byla odsouzena k dvaadvacetiletému žaláři kvůli vykonstruovanému obvinění ze špionáže pro Vatikán a USA a z přípravy velezrady. „Zatímco kněží a katoličtí intelektuálové jsou ve vězeních a pracovních táborech alespoň mezi svými (na odděleních přezdívaných ‚Vatikán‘), Růžena Vacková tráví tato léta na celách převážně s vražedkyněmi, prostitutkami, zlodějkami – vypráví jim antické tragédie a po nocích pořádá pro spoluvězeňkyně kurs dějin umění [...]“.⁴² V roce 1999 vyšly tyto přednášky tiskem.⁴³

Jedna z žen, která se s Růženou Vackovou seznámila při společném výkonu trestu, o ní v rozhovoru s Karlem Bartoškem prohlásila: „Profesorka Vacková byla fantastická paní, vzácný člověk, tesaný z jednoho kusu. Ne vždy jsem s jejími názory souhlasila, ale je to člověk žijící plně dle svého přesvědčení. A hlavně v ní je úžasná dobrota.“⁴⁴

37 Archiv Památníku národního písemnictví (Archiv PNP), Prof. Bohumil Ryba, neuspořádané svazky, č. přír. 41/75.

38 Dvořáková, Z.: *Z letopisů třetího odboje. Zpracováno podle dokumentů Ústředního archivu Konfederace politických vězňů*. Hříbal, Praha 1992, s. 83.

39 Tamtéž.

40 Halík, T.: *Žena, které komplikovala život statečnost*. In: *Lidové noviny*, 24. dubna 2001.

41 Vacková, R.: *Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967*. Česká křesťanská akademie, Praha 1994.

42 Halík, T.: *Žena, které komplikovala život statečnost*. In: *Lidové noviny*, 24. dubna 2001.

43 Vacková, R.: *Vězeňské přednášky*. Archiv UK, Praha 1999.

44 Bartošek, K.: *Český vězeň*; s. 216.

Z vězení byla Růžena Vacková propuštěna po patnácti letech – v roce 1967. S ne-
utuchající nadějí v brzký konec komunistické totality vstoupila hned v následujícím
roce do výboru Klubu bývalých politických vězňů – K 231. V souvislosti s uvolněním
politických poměrů počátkem roku 1968 byla rehabilitována, ovšem s nástupem tzv.
normalizace byla tato její rehabilitace o tři roky později zase zrušena.

Více či méně proklamované rezistence vůči komunistické diktatuře se však Růžena
Vacková nevzdala prakticky až do své smrti. Protože jí byl znemožněn návrat na univer-
zitu, provozovala po celá léta přednáškovou činnost ve svém bytě, vždy za hojné účasti
vděčných posluchačů.⁴⁵ Její podpis se mj. nachází i pod textem Charty 77.

Za zmínku zde jistě stojí také případ historika Zdeňka Kalisty,⁴⁶ žáka Josefa Pekaře,
který působil rovněž jako básník, literární kritik, esejista a překladatel. V roce 1948 byl
tento talentovaný vědec za své ideové postoje odvolán z Filozofické fakulty Univerzity
Karlovy, roku 1951 zatčen a roku 1952 ve vykonstruovaném procesu odsouzen k pat-
nácti letům vězení. V roce 1960 se na něj vztáhla prezidentská amnestie a již roku 1966

Profesor Bohumil Ryba

Zdroj: Sborník ke slavnostnímu shromáždění
na počest 90. výročí jeho narození.

45 Halík, T.: *Žena, které komplikovala život statečnost*. In: *Lidové noviny*, 24. dubna 2001.

46 *Zdeňek Kalista a kulturní historie*. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech
14.–15. dubna 2000 v lázních Sedmihorkách. Státní okresní archiv Semily 2000. *Tvář ve stínu*
– Zdeňek Kalista. Výstava k nedožitým 95. narozeninám básníka avantgardy, historika a věz-
ně svědomí. Památník národního písemnictví, Praha 1995. Hojda, Z.: *Zdeňek Kalista, umělec*
a historik. In: *Zdeňek Kalista, Cesta po českých hradech a zámcích*. Odeon, Praha 1993, s. 5–22.

dosáhl rehabilitace. Po propuštění z vězení se plně vrátil ke své vědecké práci, avšak od sedmdesátých let se rozhodl přenést svou publikační činnost výhradně do zahraničí.

Mezi výše uvedené osobnosti české a československé vědecké reprezentace, které byly stíženy praxí politických procesů komunistického režimu v Československu, patří v neposlední řadě univerzitní profesor Bohumil Ryba. Tento výjimečně nadaný a pracovitý klasický filolog, vynikající znalec českých rukopisných památek, byl v roce 1953 zatčen a v červnu následujícího roku odsouzen na základě vykonstruovaného obvinění z velezrady a vyzvědačství k devatenácti letům vězení.

Stejně jako Peška či Kalista byl v roce 1960 amnestován, avšak i poté mu byl život, a tedy i vědecká činnost, komunistickým režimem značně znepríjemňován a omezován. Jeho rehabilitace se uskutečnila až posmrtně v roce 1991.

Komunistická perzekuce postihla celou řadu dalších, zde neuvedených, představitelů československé inteligence. Jejich osudy byly tragické v různé míře, v každém případě však nezákonné a odsouzeníhodné zacházení s nimi zasáhlo negativně další vývoj celé československé společnosti.

Osobnost profesora Bohumila Ryby

Bohumil Ryba se narodil přesně v den 280. výročí bitvy na Bílé Hoře, tedy 8. listopadu 1900. Bílá Hora, tradičně považovaná za jednu z největších českých národních tragédií, jako by svým datem předznamenala osud prof. Bohumila Ryby.

Jeden z našich nejvýznamnějších klasických filologů a historiků pocházel z rodiny ředitele měšťanské školy v Hradci Králové. Jeho matka se starala o domácnost a o výchovu syna Bohumila a dcery Marie, která se posléze provdala za gymnazijního profesora Maxmiliána Ryšánka, popraveného za hejdrichiády. Vdova Marie Ryšánková-Rybová vychovala jednoho syna, jenž se stal lékařem.

Obecnou školu v Hradci Králové navštěvoval Bohumil Ryba v letech 1906–1911. V následujících osmi letech studoval tamější klasické gymnázium (zde na něj měl velký vliv prof. Ladislav Brtnický, autor publikace *Topografie starověkého Říma*⁴⁷, kde 21. června 1919 s významným odmaturoval.

Ještě téhož roku započal se studiem na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po dvou semestrech prosemináře se stal řádným členem řeckého semináře profesora Františka Groha a latinského semináře profesora Otakara Jirániho, kde vznikla také Rybova tištěná prvotina (později dizertační práce) *O vzniku římské satiry*. Dne 19. května 1920 složil státní zkoušku z těsnopisu, který pak v následujících dvou letech vyučoval na Pražské obchodní akademii. Dne 7. listopadu 1922 vykonal filozoficko-pedagogickou zkoušku pro učitelství na středních školách, 11. června 1923 vedlejší rigorózní zkoušku z filozofie a 18. října hlavní rigorózní zkoušku z klasické filologie a středověkých dějin.

47 Vysoký, Z. K.: *K sedmdesátinám profesora dr. Bohumila Ryby*. In: *Listy filologické* (LF) č. 94, 1971, s. 163.

V září 1923 získal Bohumil Ryba od francouzské vlády stipendium, takže strávil tři semestry na francouzských univerzitách, na duchovědné fakultě v Lyonu (přednášky prof. Fabiu, Legranda, Lacôta, Cahena, Lechata aj.) a v Paříži na Sorbonně (přednášky prof. Goelzera a Vendryese), Collège de France (přednášky Milletovy a Havetovy) a na École pratique des Hautes Études (semináře Marouzeauovy a Chataleiny)⁴⁸. Ve školním roce 1927/1928 využil další možnosti studia v zahraničí a odcestoval na zimní semestr na univerzitu v Berlíně (přednášky Nordenovy, Jaegrovovy, Dessauovy a středolatinská cvičení Steckerova) a na letní semestr na univerzitu v Mnichově (přednášky a semináře Rehmovy, Sommerovy, aj.),⁴⁹ kde zároveň pracoval na své habilitační práci.

Dne 29. května 1925 složil státní zkoušku z latiny a řečtiny, a na základě habilitačního spisu *Dvě Konsolace Senekovy a jejich prameny* se profesorský sbor Filozofické fakulty Univerzity Karlovy usnesl 31. ledna 1929 na jeho habilitaci.⁵⁰ Tu dne 1. března 1929 dovršil ministr školství, když Bohumila Rybu jmenoval soukromým docentem klasické filologie na Filozofické fakultě UK.

Od 1. září 1924 působil jako suplující (od 29. května 1925 jako zatímní) profesor na státním reálném gymnáziu v Brně, 29. května 1928 byl ustaven definitivním profesorem a 1. září téhož roku byl povolán na státní akademické gymnázium v Praze 2. Jeho poslední středoškolskou „štací“ bylo pražské státní československé Jiráskovo gymnázium (1929–1934).

Již od roku 1929 konal Bohumil Ryba na Filozofické fakultě UK cvičení v latinském prosemináři a v přípravném oddělení řeckého prosemináře, dále vedl praktický kurz staré řečtiny pro posluchače jiných oborů než klasické filologie. Za svou vědeckou a učitelskou činnost byl profesorským sborem FF UK navržen 14. června 1933 na mimořádného profesora klasické filologie a 18. července na ředitele řeckého oddělení semináře pro klasickou filologii od letního semestru školního roku 1933–1934.

Na uprázdněné místo po prof. Františku Grohovi, který odešel do výslužby, byl Bohumil Ryba jmenován 31. července 1934 jako mimořádný profesor klasické filologie s účinností od 1. října. V daném letním semestru, tedy od 26. února do 16. června 1934, již konal přednášky: Římská lyrika po Horatiovi (3 hodiny týdně), na niž se zapsalo jedenaosmdesát posluchačů, a Římská epistolografie (2 hodiny týdně) pro zapsaných třiatřicet studentů.⁵¹ Přibližně od této doby začal rovněž s pořádáním dvouhodinového kurzu středověké latiny na Státní archivní škole v Praze.

Kromě činnosti pedagogické se Bohumil Ryba pochopitelně věnoval i činnosti vědecké. Pověřením komise Československého ústavu v Římě revidoval latinské poznámky v *Acta nunciatur*, od roku 1930 redigoval klasickou část *Listů filologických*,

48 Míšková, A.: *Profesor Bohumil Ryba (8. 11. 1900– 6. 2. 1980)*. In: *Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí narození prof. Bohumila Ryby*. ČSAV, Praha 1991, s. 8.

49 Tamtéž.

50 Komise, která posuzovala Rybovu habilitaci, byla ve složení: prof. František Groh, prof. Otakar Jiráni, prof. Antonín Salač.

51 Archiv Univerzity Karlovy (Archiv UK), inv. j. 634, složka Prof. Bohumil Ryba, publikační a přednášková činnost.

centrálního časopisu českých jazykovědců. Roku následujícího se stal jednatelem na II. sjezdu slovanských filologů klasických v Praze a rovněž členem vrchní redakce *Ottova slovníku naučného nové doby*. Taktéž v roce 1930 společně s O. Jiráním a F. Novotným redigoval *Pio Vati. Sborník prací českých filologů k uctění památky dvoutisícího výročí narození Vergiliova*.

Od roku 1935 se stává místostarostou a od 1937 starostou Jednoty českých filologů. Ještě před začátkem druhé světové války – 12. ledna 1938 – byl prof. Bohumil Ryba jmenován mimořádným členem Královské české společnosti nauk a 25. května 1938 mimořádným členem III. filologické sekce České akademie věd a umění.⁵²

V roce 1931 se Bohumil Ryba oženil se Zdenou Rynešovou a 5. prosince téhož roku se manželům Rybovým narodila dvojčata Alena a Olen. O výběru jejich budoucího profesního zaměření napsal spokojený otec o více než dvacet let později v dopise Karlu Janáčkovvi: „*S potěšením vidím, že děti s opravdovým zájmem studují. Olen po večerech profanuje v kuchyni a vůni vánoček z ní vypuzuje svými čadivými chemickými experimenty, Alena hoří pro archeologické výkopy a trpělivě lepí lužické střepy*. [24. března 1952 – pozn. aut.]“⁵³

Vratme se však k samotnému profesoru Rybovi. Druhá světová válka s sebou mj. přinesla také uzavření českých vysokých škol, takže 1. srpna 1940 byl Bohumil Ryba dán ministrem školství a národní osvěty Janem Kaprasem na dovolenou „s čekatelným“. Ačkoli mu bylo již roku 1939 nabídnuto Konstantinem von Neurathem, říšským protektorem v Čechách a na Moravě, aby vyučoval na pražské německé univerzitě, tuto možnost odmítl. Jako nevoják (ze zdravotních důvodů) se přihlásil do Branného svazu československých motoristů a rovněž se začal učit střilet. (Na začátku roku 1945 pak dostal rozkaz k pracovnímu nasazení u firmy Graphische Unie A. G. Prag.)⁵⁴ Svou vědeckou činnost nicméně nepřerušil, věnoval se edici korespondence Mistra Jana Husa a Jana Ámose Komenského, překladu díla Pavla Stránského *O státě českém*, které také v roce 1940 vydal, a studiu dalších cizích jazyků.

Poté, co byly po skončení války znovu otevřeny vysoké školy, se prof. Ryba opět vrátil na filozofickou fakultu UK a zacítil svou pozornost k náročným editorským pracím. Dne 21. listopadu 1945 jmenoval prezident republiky Edvard Beneš Bohumila Rybu řádným univerzitním profesorem pro obor klasická filologie, s platností od 28. října 1938 dne 18. července 1945 pak přídomek „řádne“ dostalo také jeho členství v Královské české společnosti nauk a 28. května 1946 i členství v České akademii věd a umění.

Štědrý den roku 1948 se stal díky profesoru Rybovi velkým mezníkem pro Betlémskou kapli, neboť toho dne se mu podařilo rozluštit z fotografie stěny kaple nápis „*utraque specie*“, čímž „*poznal, že text je ze spisu Jakoubkova, a spolu s dalším rozluštěním a rekonstrukcí nápisů ukázal, jak je možno odbouráním stěny zjistit původní stav*.“⁵⁵

52 Archiv UK, inv. j. 634, složka Prof. Bohumil Ryba.

53 Janáček, K.: *Lidská tvář profesora Bohumila Ryby*. In: *Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí narození prof. Bohumila Ryby*; s. 21.

54 Archiv UK, inv. j. 634, složka Prof. Bohumil Ryba.

55 Janáček, K.: *Lidská tvář profesora Bohumila Ryby*. In: *Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí narození prof. Bohumila Ryby*; s. 16.

17. listopadu 1952 byl jmenován členem-korespondentem v právě vzniklé Československé akademie věd (ČSAV), která měla být nástupnickou institucí České akademie věd a umění (ČAVU) a zároveň Královské české společnosti nauk (KČSN). Bohumil Ryba byl zásadně proti tomu, aby ČSAV byla uměle vybudována po vzoru Sovětského svazu. Zastával názor, že členství v takovýchto institucích by mělo být založeno na dobrovolnosti a odbornosti, což v této době v Československu přestávalo platit. Nicméně z jeho iniciativy vznikl v rámci ČSAV Kabinet pro filologickou dokumentaci, v jehož čele sám stanul. Smyslem Kabinetu mělo být (a také bylo) zkatalogizování dosud neuspořádaných rukopisů nacházejících se v Národním muzeu a ve Strahovské knihovně. Tato práce podobně jako *Soupis nápisů v Čechách a na Moravě od nejstarších dob po rok 1850* nemohla být dokončena důsledkem reorganizace ČSAV, vedoucí k zániku Kabinetu – „[...] od 1. ledna 1954 byl Rybův Kabinet svěřen doc. Škarkovi a zařazen do Ústavu pro českou literaturu.“⁵⁶

Léta 1954–1960 strávil Bohumil Ryba na základě „usvědčení“ z velezrady a vyzvědačství ve vězení, avšak ani tam neustala jeho vědecká činnost, která mu pomáhala k překonání obtížného období. Kvůli uvedeným trestným činům byl vyloučen téměř ze všech institucí, jichž byl do té doby členem.

Ani po propuštění z žaláře v roce 1960 však nebyla profesorova situace záviděníhodná, protože jeho svoboda byla i mimo vězeňskou celu stále výrazně okleštěna. ÚV KSČ, jehož souhlasu bylo zapotřebí k tomu, aby s ním jakýkoli zaměstnavatel uzavřel plnohodnotnou pracovní smlouvu, se k tomu kroku ještě po dlouhou dobu neodhodlal, a tak Bohumil Ryba pracoval v rámci možností na různé krátkodobé a částečné úvazky. Rovněž jeho autorská práva k příštím publikacím automaticky přešla na Ústav pro českou literaturu. V roce 1975 tak musela vyjít pouze anonymně jeho edice Husovy *Postily (Postilla adumbrata)* a jeho jméno se nesmělo objevit ani na prvním sešitu *Slovníku středověké latiny v Českých zemích*, ač byl jeho zakladatelem.⁵⁷

Teprve 13. června 1967 byla na základě rozhodnutí Knihovní komise prezidia ČSAV ustavena odborná Komise pro soupis cizojazyčných bohemik z let 1501–1800. Za jejího předsedu byl vybrán právě prof. Bohumil Ryba a zůstal jím až do své smrti. Poradní sbor, který řídil, tvořili následující vědečtí pracovníci: za ČSAV dr. Mirjam Bohatcová, prof. dr. Miroslav Boháček, dr. Josef Hejnic, dr. Jaromír Povejšil, dr. Zdeněk Šimeček a dr. František Šmahel; za pracovníky Komise pro soupis cizojazyčných bohemik Josef Moravec a dr. Bohuslava Brtová; za vysoké školy doc. dr. Ivan Hlaváček, doc. dr. Miloslav Šváb a za Státní knihovnu ČSSR dr. Emma Urbánková.⁵⁸

56 Vidmanová, A.: *K vydávání Husových Opera Omnia*. In: *Husitský Tábor 12*. Sborník husitského muzea. Tábor 1999, s. 11.

57 Pousta, Z.: *Filosofie za mřížemi: Leopoldov, léta padesátá*. Ústav dějin UK – Archiv UK, Praha 1995, s. 158.

58 Baďurová, A.: *Profesor Bohumil Ryba a národní bibliografie*. In: *Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí narození prof. Bohumila Ryby*; s. 41.

Dne 23. května 1968 byl profesor Ryba zvolen za člena Výboru Společnosti Národního muzea a v letech 1968–1973 konečně po dlouhé době řádně zaměstnán v Komisi pro studium a soupis rukopisů, spadající pod Ústřední archiv ČSAV. Během této doby prostudoval až neuvěřitelně velké množství větších, menších, úplných i torzovitých rukopisů, výsledkem čehož jsou tři rozsáhlé svazky *Katalogu strahovských rukopisů*, *Doplňky k soupisu knihovny kláštera vyšebrodského*, *Soupis rukopisů budějovické biskupské knihovny* či sborník *Studie o rukopisech v letech 1968–1974*, kde podrobil pečlivé analýze některé nejasnosti daných rukopisů, nevyhýbaje se ani těm nejsložitějším.

Vědecké práci se profesor Ryba věnoval s neutuchající pílí až do své smrti, která nastala dne 6. února 1980. Zemřel ve věku nedožitých osmdesáti let.

Proces „Václav SYROVÁTKA a spol.“

Velmi brzy po únoru 1948 se na Filozofické fakultě UK, tehdejším pracovišti prof. Bohumila Ryby, vytvořila velmi napjatá atmosféra zapříčiněná všeobecnou nedůvěrou, podezíravostí a bezpáteřností kariéristů, kterým nové politické poměry otevřely dveře dokořán. Své fakultní pracoviště byli nuceni opustit například literární historik Václav Černý, historik Karel Stloukal či klasický archeolog Jindřich Čadík, který dokonce skončil ve vězení.

Naproti tomu se opačným směrem vyvíjela například kariéra Františka Grause, v jehož stěžejním díle *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské* korigoval chyby a nepřesnosti latinských překladů právě Bohumil Ryba. „Byla to rychlá kariéra historika, který skvěle ovládal své řemeslo. Umožněna ovšem byla především rychlou a téměř úplnou likvidací české nemarxistické (buržoazní) historiografie na vysokých školách a v předních vědeckých institucích po únoru 1948. Mladí, k stalinské interpretaci marxismu a k politice KSČ se okázale hlásící historici, tehdy dostali obrovskou příležitost. A Graus patřil k předním z nich.“⁵⁹

Profesor Ryba nesl „nové“ poměry na fakultě (i v celém Československu) velmi těžce, nesouhlasil zejména s nekritickou propagandou marxismu-leninismu a jejími zásahy do výuky prakticky všech vysokoškolských oborů. Stejně tak časté inspekce na přednáškách, mající za cíl dohlížet na každé slovo a každou formulaci přednášejících v konfrontaci s nastolenou státní ideologií, mu na optimismu nepřidávaly. V jednom z výslechnů z roku 1954 je zaznamenán rozhovor ohledně jeho působení na univerzitě. Na otázku vyšetřovatele:

„Byl jste vy, jako profesor Karlovy univerzity, po osvobození dělnickou třídou nějak poškozen?“; Ryba odpověděl:

„Moje postavení vysokoškolského profesora bylo v nynější státní formě usměrňováno a nemohl jsem přednášet, co bych chtěl, nýbrž to, co bylo požadavkem studijní

59 Churaň, M. a kol.: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Libri, Praha 1998.

*reformy, která hleděla, aby přednášenými látkami byli studující vedeni v duchu marxismu a leninismu, jakožto jediné zdravé vědecké formy, se kterou jsem se já neztotožňoval.*⁶⁰

Těsně před sedmou hodinou ranní dne 17. února 1953 zazvonil nečekaně zvonek u dveří jednoho z bytů v Betlémské ulici č. 7 v Praze 1. Bez jakéhokoli vysvětlení byl univerzitní profesor Bohumil Ryba za přítomnosti celé rodiny zatčen a jeho pracovna zapečetěna, s odvoláním na začátek soudního řízení. Teprve po několika měsících obdržela rodina dopis se sdělením, že se Bohumil Ryba nachází ve vyšetřovací vazbě; jakékoli bližší odůvodnění však chybělo.⁶¹ Návrh na zatčení profesora Bohumila Ryby ze dne 22. ledna 1953 měl tuto podobu:

„Zatčený Václav Syrovátka vypověděl při výslechu dne 3. 3. 1952 k osobě Ryby toto: [...] Když jsem tak o ustavení svého zástupce, jak mi nanesl Nechanský, uvažoval, vzpomněl jsem si na univerzitního profesora Bohumila Rybu. [...] Seznámil jsem Rybu s mojí protistátní činností a s mým ilegálním zapojením ze zahraničí a požádal jsem jej o protistátní spolupráci se mnou. [...] Ryba se vším souhlasil, a tímto se stal centrem celé naší protistátní organizace. [...] Ještě koncem dubna 1949 seznámil jsem za účelem špionážního styku s Rybou Smolíka. [...]“

Výpověď zatčeného Václava Syrovátky o protistátní činnosti Ryby je v daném spise potvrzena výpovědí zatčeného Antonína Smolíka, bývalého nadporučíka SNB. Antonín Smolík při výslechu dne 25. dubna 1952 vypověděl:

„Další seznámení jsem měl, a to na návrh Syrovátky. [...] byl jsem jím odvezen do Prahy I, Betlémská ulice, kde mne odvedl a představil jistému profesoru Rybovi [...] před odchodem mě jmenovaný vyzval, abych se některý příští den dostavil do bytu profesora Ryby [...]. Tato schůzka se uskutečnila, a když jsem přišel do bytu Ryby, byl zde již přítomen Syrovátka, který zde pak informoval profesora Rybu a také mne o jeho poslání do západního Německa. [...] Do této polovice roku 1949 ještě zapadá jedna schůzka u profesora Ryby, kdy nás chtěl Syrovátka seznámit se způsobem šifrování zpráv. [...] Po telefonickém rozhovoru s profesorem Rybou, po zatčení Ing. Syrovátky, dostavil jsem se do bytu k Rybovi. Ryba přede mnou vytáhl ze své knihovny nějaké desky, odkud vyndal arch papíru, kde měl zachycená jména spolupracovníků Syrovátky. [...] V době svého zařazení na dopravním oddělení v Praze, Ditrichova ulice jsem byl telefonicky vyzván prof. Rybou, abych se k němu dostavil. Na této schůzce jsem se od prof. Ryby dozvěděl, že k němu přišla jistá žena jménem Jiříkovicová [...] a tato mu předala dopis – zprávu od agenta anglické špionážní služby Šorma.“

Na základě uvedeného a proto, že Ryba by mohl uprchnout do zahraničí, navrhuji zatknout Bohumila Rybu, provést u něho domovní prohlídku a po dopravení do věznice zahájit proti němu vyšetřování.

*ppor. Duchon.*⁶²

60 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond (dále jen f.) Vyšetřovací spisy – Centrála (dále jen MV-V) vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 30.

61 Podle vzpomínek PhDr. Aleny Rybové.

62 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti „RYBA Bohumil,“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4 -V-13333, s. 1–2.

Z výše uvedeného zlomku vyšetřovacího spisu je zřejmé, že profesor Bohumil byl začleněn státními vyšetřovateli do procesu „Václav SYROVÁTKA a spol.“ na základě jistých informací, které měly podpořit a do kýžených rozměrů nafouknout výpovědi již zatčených osob. Na Rybově zatčení se zcela jistě podílela zmínka Václava Syrovátky o Rybovi, v průběhu vyšetřování akce SELB (viz níže), do níž byl Syrovátka dříve zapleten. Na základě vzpomínek Aleny Rybové, dcery profesora Ryby, je ovšem jisté, že nejvíce k němu přispěl dr. Rudolf Mertlík, velmi nadaný klasický filolog a Rybův žák, který se do vězení dostal dříve než profesor Ryba, pro svůj, nikterak neskrývaný negativní postoj vůči komunistickému režimu. Možná proto, že věděl, že jeho oblíbený učitel rovněž není spokojen se stávajícími poměry, zařadil si ho tento „extravagantní člověk“⁶³ do své vymyšlené vlády, sepsané na motáku, který byl u něj v cele nalezen. Rudolf Mertlík totiž považoval profesora Rybu za ideálního ministra školství, a právě tato skutečnost posléze posloužila státním vyšetřovatelům jako důkazní prostředek proti Rybovi.

Výše zmíněná akce SELB je nazvána podle západoněmeckého města, kam 29. září 1951 dorazil unesený osobní vlak č. 3717 se sto jedenácti cestujícími. Nejprve projel plnou rychlostí konečnou ašskou stanicí. Organizátoři únosu, mezi nimiž byli také dva spolupracovníci Státní bezpečnosti, trestu unikli, neboť zůstali v emigraci. Výsledkem byla rezignace ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy a nóta československé vlády se stížností na počínání amerických vojenských úřadů v Německu a požadavkem na vydání organizátorů únosu. Celkem bylo v akci SELB, která byla označena jako návazná akce protistátní činnosti skupiny majora Jaromíra Nechanského, rozpracováno Státní bezpečností sto sedmdesát jedna osob, mezi nimiž byl pod „č. 64“ veden také Bohumil Ryba.⁶⁴

V úsekovém zápise Krajské správy SNB v Plzni o výpovědi ze dne 3. března 1952 s Václavem Syrovátkou se ona kompromitující zmínka o profesoru Rybovi již objevuje:

„Otázka: Zmínil jste se o tom, že Nechanský vám dal směrnicí k vyhledání další osoby pro protistátní činnost, která měla být na základě obeznámení s vaším protistátním jednáním připravena jako váš zástupce v případě vaší likvidace. Vyhledal jste podobného člověka? Případně, že ano, kdo to byl a jak jste na něho navázal?

„Odpověď: Když jsem tak o ustavení svého zástupce, jak mi nanesl Nechanský, uvažoval, vzpomněl jsem si na univerzitního profesora Bohumila Rybu, kterého jsem znal ze společnosti našeho rodinného lékaře MUDr. Chadimy. Takto znal jsem Rybu asi jeden rok a z těchto styků jsem seznal, že Ryba je zaostřen proti státnímu zřízení. [...]“⁶⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že Bohumil Ryba uvízl v síti Státní bezpečnosti nejméně o rok a půl dříve, než byl zatčen, a následně byl postupně zapracováván do chystaného politického procesu.

Samotné vyšetřování prof. Ryby započalo na konci roku 1953 podle naordinovaného schématu a bylo vedeno současně s cílem podpořit obvinění dalších osob. První

63 Takto se o něm vyjádřila dr. Alena Rybová.

64 ABS, arch. č. H-269, akce SELB, sv. 8, s. 1.

65 Tamtéž, Krajská správa SNB, správa StB Sv SEO, Plzeň, sv. 3, s. 739.

vyšetřování proběhlo na Krajské správě MV v Hradci Králové pod taktovkou ppor. Suchánka ve dnech 17. prosince 1953 až 6. ledna 1954. Poté, od 6. ledna do 9. března 1954 pokračoval ve vyšetřování por. Jan Váňa za Správu vyšetřování MV v Praze, který celý případ také uzavřel.⁶⁶

Do osobního vyšetřovacího spisu Bohumila Ryby byly zařazeny výpovědi ze 7., 16. a 21. ledna 1954, z nichž první se týká jeho osobních údajů, druhá jeho tzv. protistátní a špionážní činnosti, jeho styků s Ferdinandem Peroutkou, Václavem Syrovátkou, Antonínem Smolíkem a kontaktů s emigrantem Oldřichem Šormem. Poslední výpověď pak byla otázkami nasměrována k osobě MUDr. Vladimíra Chadimy.

Ve spise „Václav SYROVÁTKA a spol.“ jsou začleněny protokoly s výpověďmi ze 3. a 4. ledna, které obsahují některé doplňující informace, vztahující se k osobě profesora Ryby a jeho úloze v dané špionážní skupině, k návštěvě majora Nechanského u profesora v bytě, a dále výpověď z 21. ledna 1954, kde se vyšetřovatel zajímal o zapojení rodinných příslušníků profesora Ryby do protistátní činnosti.

Není zcela zřejmé, do jaké míry byl základ, použitý pro konstrukci těchto vyšetřovacích protokolů, pravdivý. Podle vzpomínek PhDr. Rybové, je však jisté to, že její otec Ing. Syrovátku znal, a že se s ním a některými dalšími skutečně stýkal v bytě MUDr. Vladimíra Chadimy, který býval Rybovým studentem na gymnáziu, a který byl – jak je v protokolech uvedeno – narkomanem. Celá tato, pravidelně se scházející, společnost také opravdu (podle slov dr. Rybové) vymýšlela i podnikala různé akce tzv. protistátního charakteru; šlo zejména o vyvezení „jistých mobilizačních plánů“ do zahraničí.

O zmíněných vyšetřovacích protokolech lze říci, že jejich charakteristickým rysem jsou rozsáhlé větné konstrukce, široká souvětí s nadměrným počtem vedlejších vět a nepřeborné množství stylistických chyb, ze kterých jsou složeny odpovědi profesora Ryby (nejinak je tomu i u dalších obviněných), což jednoznačně vypovídá o tom, že autory daných formulací byli vyšetřovatelé. Koreponduje s tím i skutečnost, že vyšetřovaný často rozvíjel svou odpověď mimo záběr položené otázky, a ani náznakem se nepokoušel o vlastní obhajobu. Toto vše bylo ostatně naprosto běžnou vyšetřovací praxí.

Z uvedených vyšetřovacích protokolů lze vypozařovat i další fakta. Charakteristickým prvkem komunistické justice je „presumpce viny obžalovaného v průběhu vyšetřování“, což vyplývá téměř ze všech otázek týkajících se špionážní a protistátní činnosti, které jsou profesoru Rybovi kladeny.

Do údajné špionáže je mimochodem zapleteno též velvyslanectví Velké Británie, tedy západního státu, který podle tehdejšího politického kurzu nemohl mít stran svého postavení k Československu přátelské úmysly (v souvislosti s dalšími obviněnými vstupuje na scénu i britská a americká výzvědná služba). Dále je zde patrná silná nevráživost vůči emigrantům, ať už jde o údajného špiona a zrádce Oldřicha Šorma

66 ABS, f. MV-V, arch. č. V-2473 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti „RYBA Bohumil,“ Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13333, s. 30.

(kvůli podezření ze špionážní činnosti byl stíhán bezpečnostními orgány, takže emigroval do Velké Británie, kde podle StB musel nutně vstoupit do místních výzvědných služeb), či o bývalého ministra zahraničního obchodu, národního socialistu Huberta Ripku (ten se podle StB „*provinil proti lidové demokracii svou dezercí z vlády, podporou politiky národně socialistické strany a konečně sabotérským počínáním v exportu a importu, kde podporoval machinace soukromých firem, takže státu unikl značný počet deviz do ciziny.*“⁶⁷).

Hned na počátku prvního vyšetřovacího protokolu byl Ryba dotazován na své členství v sociálnědemokratické straně a na důvod odmítnutí vstupu do KSČ. Je tu tudíž patrný i odmítavý postoj vzhledem k parlamentní pluralitě. V neposlední řadě je třeba se zmínit o apriorním nedůvěřivém pohlížení na představitele domácí inteligence, mezi které Bohumil Ryba samozřejmě náležel.

Ideologicky vykonstruovaná je také odpověď profesora Ryby (ve vyšetřovacím spise „SYROVÁTKA Václav a spol.“) na otázku, proč nesouhlasil s programem KSČ: „*Protože jsem tonul v masarykovské představě demokracie a byl jsem zaujat proti formě diktatury proletariátu.*“⁶⁸ Na výzvu, aby tento svůj postoj odůvodnil, odpověděl Bohumil Ryba dle záznamu:

„Jako chlapec jsem byl vychováván v měšťáckém prostředí v katolické rodině a v tomto prostředí jsem žil i jako vysokoškolský posluchač. Filosoficky na mě působil svými spisy T. G. Masaryk a jeho žák – pozitivista František Krejčí, proto jsem později vystoupil z církve. Od nich jsem také převzal jejich politické sympatie k sociálně demokratické straně, nepoznal jsem útisk a útlak, ve kterém dělnická třída žila, ani její prostředí. Na dělnickou třídu jsem měl vždy zkreslený názor, a proto mně nebylo také ani známo nic o síle dělnické třídy. Podceňoval jsem význam Říjnové revoluce a nepřekračoval jsem hranice významu buržoazní revoluce francouzské.

Doznávám se k tomu, že masarykovská politika byla falešná a vylhaná, jelikož jeho ideály nepřestaly být vázány třídě na buržoazii, kterou jako představitel státu vůči dělnické třídě hájil mocenskými prostředky. Přesto, že Masaryk vydal dva díly svých spisů ‚Rusko a Evropa‘, nenáviděl komunismus a svoji důvěru vkládal k západním imperialistickým státům, podle kterých uplatňoval boj proti diktatuře proletariátu v naší československé republice. Takový, jako byl Masaryk, jsem byl i já, a proto jsem se dostal na nepřátelskou platformu a zařadil jsem se mezi nepřátele našeho lidově demokratického zřízení.“⁶⁹

Kritika osobnosti prvního československého prezidenta T. G. Masaryka a jeho údajného neblahého vlivu na budoucí generace byla rovněž, podle tehdejší oficiální politiky, žádoucí a všudypřítomná.

V souvislosti s vyšetřováním prof. Bohumila Ryby figuruje mezi příslušnými dokumenty také protokol o výpovědi svědka Olena Ryby, jeho syna. V protokolu z 21. ledna

67 Archiv PNP, Prof. Bohumil Ryba, neuspořádané svazky, č. přír. 41/75.

68 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 26.

69 Tamtéž.

1954 je zaznamenána výpověď Bohumila Ryby o tom, že došlo k seznámení dalšího obviněného Antonína Smolíka právě s jeho synem. Olen Ryba prý hodlal emigrovat do zahraničí a Antonín Smolík mu k tomu měl svými známostmi dopomoci. Z celé záležitosti nakonec sešlo, a to prý z toho důvodu, že člověk, který měl být prostředníkem přechodu přes hranice, byl zatčen. Ve zmíněném protokolu je o Olenu Rybovi další záznam:

„Syn Olen na mou žádost asi v roce 1950 odnesl kufr se svršky, náležejícími manželce uprchlého bývalého důstojníka československé armády, Pavla Beránka⁷⁰ do bytu úřednice Britského velvyslanectví v Praze, Angličance Bakerové, která, jak jsem se později dověděl z tisku, byla pro špionážní činnost vypovězena z ČSR.“⁷¹

Na základě toho byl Olen Ryba dne 4. února 1954 vyslýchán jako svědek. Byla mu předložena fotografie Antonína Smolíka, aby vypovídal o tom, v jaké souvislosti se s tímto člověkem setkal, jak se měl uskutečnit jeho útěk přes hranice a co mu říká jméno Angličanky Bakerové. (Besie Bakerová, Patricie Roseweare, Ruth Chaplinová a Neil Gardner byli úředníky britského velvyslanectví v Praze a podle zprávy ministerstva zahraničních věcí ze 4. března 1953 měli protistátně spolupracovat s Marií Jiříkovicovou, Miladou Lukešovou, Františkem Petříčkem a Antonínem Smolíkem. Zpráva dále uvádí, že o existenci tohoto špionážního spojení věděli Václav Syrovátka, Bohumil Ryba, Ivo Výborný, Václav Špirk, Josef Dryml a Eliška Volfová-Paráková.)⁷²

Do procesu, který dostal název „Václav SYROVÁTKA a spol.“, tak kromě profesora Bohumila Ryby byli dále zařazeni:

Václav Syrovátka (nar. 1904, spolumajitel textilního obchodu v Praze),
Antonín Smolík (nar. 1911, bývalý nadporučík SNB, před zatčením technický úředník),
Marie Jiříkovicová (nar. 1918, bývalá úřednice MV),
František Petříček (nar. 1899, bývalý majitel rychložehlírny v Praze),
Milada Lukešová (nar. 1924, úřednice n. p. Dopravní stavby),
Václav Špirk (nar. 1915, úředník dopravního referátu ONV Praha-Jih),
Ivo Výborný (nar. 1925, bývalý úředník ministerstva potravinářského průmyslu),
Vladimír Chadima (nar. 1911, praktický lékař),
František Šimůnek (nar. 1890, úředník n. p. Energotrust),
Josef Dryml (nar. 1912, bývalý staršina SNB),
František Nový (nar. 1908, bývalý staršina SNB),
Vlasta Marie Nová (nar. 1917, úřednice n. p. Bazar v Praze) a
Eliška Volfová (nar. 1917, modistka národního podniku Oděvní tvorba v Praze).⁷³

70 Pavel Beránek byl synem sestřenice Bohumila Ryby Jiřiny (rozené Havelské, provdané Beránkové, později znovu provdané Leporiniové), žijící od roku 1948 v Rakousku. Pavel Beránek se v roce 1945 vrátil jako důstojník z Anglie do Prahy. Po roce 1948 se mu podařilo i s manželkou emigrovat z Československa.

71 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 32.

72 Tamtéž, s. 55.

73 Tamtéž, s. 1.

Stejně jako u dalších politických procesů v Československu, plnili advokáti pouze formální úlohu. Bohumilu Rybovi, Františku Petříčkovi a Josefu Drymlovi byl přidělen společný obhájce JUDr. Vladimír Fáček, s nímž se sešli prakticky jen jednou, a to až 17. června 1954, po řadě měsíců, které obvinění strávili ve vyšetřovací vazbě.⁷⁴

Proces „Václav SYROVÁTKA a spol.“ navazoval na „*odhalení protistátní organizace*“ v čele s bývalým majorem ČSA Jaromírem Nechanským, který byl obžalován ze špionážní činnosti ve prospěch americké výzvědné služby a z přípravy protistátního spiknutí. Dne 22. dubna 1950 nad ním Státní soud vynesl rozsudek, obnášející trest smrti oběšením; 16. června 1950 byla poprava vykonána.⁷⁵

Spojovacím článkem mezi procesem „Václav SYROVÁTKA a spol.“ a procesem „NECHANSKÝ Jaromír a spol.“ byla právě osoba Ing. Václava Syrovátky, který byl již dříve – 29. srpna 1950, odsouzen k trestu odnětí svobody na patnáct let za „*velezrádnou činnost*“ v Nechanského skupině. V roce 1952 byl pak vyšetřován v souvislosti s akcí SELB.

Konstrukce procesu s názvem „Václav SYROVÁTKA a spol.“ vypadala takto:

Václav Syrovátka údajně zatajil během svého prvního vyšetřování svou ostatní protistátní činnost, kterou měl provozovat ve špionážním spojení s dalšími osobami, až do svého zatčení dne 24. října 1949. Tato protistátní skupina měla být řízena nejprve americkou výzvědnou službou v SRN a posléze britskou výzvědnou službou Intelligent Service⁷⁶.

Podle záznamu Státní bezpečnosti se v létě 1948 Václav Syrovátka poprvé sešel v Praze se svým známým Emanuelem Látem, bývalým nájemcem velkostatku u Františkových Lázní, který se právě vrátil ze své ilegální cesty do Západního Německa a byl stíhán československými bezpečnostními orgány. Emanuel Lát měl Syrovátku požádat o doručení písemné zprávy jeho rodičům. Během dalších setkání se pak měli domluvit, že Syrovátka bude Látovi po jeho návratu do Západního Německa posílat špionážní zprávy. Emanuel Lát prý následně pro tyto účely získal Antonína Smolíka, Ing. Vladimíra Peška, bývalého tajemníka Národní banky v Praze, Emanuela Nováka, úředníka n. p. Kovo a Jaroslava Jakuba, bývalého příslušníka SNB, vykonávajícího tehdy službu v Jáchymově – všichni byli již dříve za tuto činnost odsouzeni.

Později měl Václav Syrovátka zapojit do své špionážní skupiny také Bohumila Rybu, Marii Jiříkovicovou, Františka Petříčka, Miladu Lukešovou a Iva Výborného. Prostřednictvím Milady Lukešové, rozené Šormové, údajně navázal v létě 1948 další spojení se zahraničím, a sice s Oldřichem Šormem, bratrancem Milady Lukešové, který se podle StB stal po svém útěku z Československa agentem Intelligent Service.

74 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 2.

75 Bez zajímavosti však není, že major Jaromír Nechanský byl s největší pravděpodobností dvojím agentem, o čemž svědčí např. dokument ministerstva vnitř (Sv. V-5443 MV, „NECHANSKÝ Jaromír a spol.“).

76 The Secret Intelligence Service, nebo-li SIS (či MI6), je tzv. Rozvědka v rámci britských zpravodajských služeb, která informuje Ministerstvo zahraničních věcí.

Toto spojení bylo prý uskutečňováno prostřednictvím Marie Jiříkovicové přes britské velvyslanectví v Praze.

Touto cestou měl Syrovátka vzápětí dostat od Šorma instrukce, aby opatroval zprávy hospodářského, politického, vojenského a bezpečnostního charakteru, a měl mu také předat zásilku se speciálním karbonovým papírem k psaní špionážních zpráv, s pomůckami k šifrování a seznamem podniků, odkud měly být zprávy získávány.

Informace, které podle vyšetřovatelů Syrovátka Šormovi odeslal, prý obsahovaly organizační schéma ministerstva vnitra, seznam členů závodních milic, směrnice pro práci protiletdecké civilní obrany, seznamy členů Lidových milic z několika okresů s uvedeným počtem střelných zbraní, stav cizích valut v Národní bance, stav vývozu zboží z Československa do ciziny za první a druhé čtvrtletí roku 1949, kopii plánu jáchymovského dolu Rovnost, vzorky uranové rudy, plán jednoho jáchymovského pracovního tábora, počet elektroměrných přístrojů, dodaných v rámci exportu do Sovětského svazu atd. Všechny tyto zprávy údajně pořídili díky svým pozicím zmiňovaní Pešek, Novák, Jakub a Smolík.

Dne 3. května 1949 měl údajně Václav Syrovátka podniknout ilegální cestu do Západního Německa, aby projednal další špionážní úkoly s Emanuelem Látem. Ve Frankfurtu nad Mohanem byl prý představen vedoucímu americké rozvědky v Západním Německu, plukovníku Katkovi, jenž ho zpravil o dalším postupu ve špionážní činnosti.

Svého spojení s Látem měl posléze Syrovátka využívat také jako cesty ke zprostředkování útěku různých „nepřátelských živlů“ z Československa, například manželky Oldřicha Šorma. Protože Syrovátka podle StB neustále počítal s vojenskou intervencí „západních imperialistů“, držel pro tento případ neoprávněně střelné zbraně.⁷⁷

K Bohumilu Rybovi stojí v žalobě hlavního vojenského prokurátora toto:

„Obviněný Bohumil Ryba, kterému poskytovala naše společnost všechny předpoklady k plodné tvůrčí vědecké práci, se jako příslušník buržoazní třídy nikdy nesmířil s novým politickým uspořádáním v republice. Svoje názory projevoval zejména ve společnosti osob stejného nepřátelského smýšlení, která se scházela u obviněného Vladimíra Chadimy. Jeho nenávisť ke zřízení se ještě vystupňovala po únoru 1948, kdy vyústila v konkrétní protistátní činnost. Tehdy mu také obviněný Syrovátka sdělil, že pro případ politického zvratu v republice se s ním počítá jako s budoucím ministrem školství. Dále jej informoval o své špionážní činnosti, sdělil mu jména členů své skupiny a pro případ svého zatčení jej pověřil dalším řízením špionážní skupiny.

Obviněný Ryba s obviněným Smolíkem skutečně také po zatčení Syrovátky obnovili špionážní spojení se zrádcem Šormem přes anglické velvyslanectví, prostřednictvím přepážky, kterou Syrovátka vybudoval před svým zatčením v obchodě obviněného Petříčka. Od Šorma dostal Ryba soupis špionážních otázek, týkajících se nejdůležitějších oborů politického a hospodářského života republiky, a stejnou cestou dostal i návod k šifrování

⁷⁷ ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 38–40.

špionážních zpráv. *Návod Ryba pokládal za nedostatečný, proto po dohodě se Smolíkem vypracoval způsob šifrování pomocí knihy ‚Plauti Komediae‘. O změně šifrování podal zprávu Šormovi s tím, aby si stejnou knihu opatřil i on. Aby bylo zajištěno ještě lepší spojení se zahraničím, žádal obviněný Ryba o zaslání krátkovlnné vysílačky. Ve špionážním spojení se Šormem byl obviněný Ryba až do roku 1952, kdy bylo toto spojení přes anglické velvyslanectví přerušeno, v důsledku odhalení jistého úředníka toho velvyslanectví jako špiona.*⁷⁸

Co se týče **Antonína Smolíka**, byl obviněn jednak z toho, že opatroval špionážní zprávy, a jednak z podílu na obnově spolupráce s Oldřichem Šormem po Syrovátkově zatčení.

Marie Jiříkovicová údajně nemalou měrou přispěla k úspěšné emigraci Oldřicha Šorma a bývalého úředníka MV Václava Knotka s rodinou. V protistátní skupině měla figurovat jako jeden z nejdůležitějších spojovacích článků se zahraničím. Především přes britské velvyslanectví v Praze prý přebírala od Šorma instrukce a dopisy pro různé osoby a také šifrovací pomůcky. Koncem roku 1949 měla zapojit do špionážní činnosti dalšího obviněného Václava Špirka a taktéž Bohuslava Veverku z Kunvaldu, bývalého agrárního funkcionáře a kulaka, který prý „na základě pokynů od Šorma vybudoval v královéhradeckém kraji čtrnáctičlennou skupinu vesnických boháčů“. Ta měla prostřednictvím tajné vysílačky udržovat přímý styk se zahraničím.

František Petříček, co by majitel rychložehlírny, zas údajně v létě 1949 souhlasil se Syrovátkovým návrhem zřídit v jeho podniku přepážku pro špionážní spojení se zahraničím. Měl zde přebírat špionážní zprávy od Milady Lukešové a Marie Jiříkovicové a vydávat je úředníkům britského velvyslanectví, od nichž měl zároveň přebírat písemné pokyny pro členy špionážní organizace.

Milada Lukešová prý rovněž pomáhala při útěku do zahraničí svému bratranci Oldřichu Šormovi, jeho manželce a rodině Václava Knotka. V protistátní skupině zůstávala podle StB převážně úlohu spojky, podobně jako Marie Jiříkovicová.

JUDr. Ivo Výborný, synovec Václava Syrovátky, byl údajně pověřen zejména ukrýváním různých písemností protistátního charakteru. Podílet se měl také na odesílání špionážních zpráv do zahraničí a nějaký čas prý u sebe nelegálně „přechovával“ dva samopaly.

Václav Špírk podle vyšetřovatelů obstarával ze svého postu na dopravním referátu v okrese Praha-Jih řadu důležitých informací, zaslaných posléze do Velké Británie a do SRN.

MUDr. Vladimír Chadima se měl provinít svými styky s lidmi, o nichž věděl, že se chystají k útěku z Československa, hlavně s Ferdinandem Peroutkou, Rafaelem Kubelíkem a hrabětem Schwarzenbergem. Již od roku 1945 měl prý tajně ve svém držení střelnou zbraň, kterou měl dostat od Syrovátky.

František Šimůnek se údajně účastnil zhotovování a rozšiřování letáků se „štvavým obsahem proti KSČ“ a stávajícím politickým poměrům v Československu. Jeho

78 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 40–41.

vina spočívala také v tom, že měl u sebe poskytnout dočasný úkryt Václavu Knotkovi a poté mu pomoci při emigraci.

Josef Dryml, zeť Františka Šimůnka, také podle vyšetřovací verze StB nějaký čas ukrýval Václava Knotka a pomáhal při přípravách útěku jeho rodiny.

František Nový s manželkou **Vlastou Novou** zase měli poskytnout dočasný úkryt Oldřichu Šormovi.

Poslední obviněná **Eliška Volfová** byla údajně Syrovátkou pověřena zprostředkováváním některých důležitých schůzek.⁷⁹

U všech obviněných byla pochopitelně provedena domovní prohlídka, která zpravidla přispěla k usvědčení:

„ROZHODNUTÍ O PŘEDLOŽENÍ VĚCNÝCH DŮKAZŮ SOUDU

V Praze dne 1. 3. 1954

Po prozkoumání doličných věcí, získaných státní bezpečností, ve věci obviněného PhDr. Bohumila Ryby, narozeného 8. 11. 1900 v Hradci Králové, číslo jednací B/4-V-13333 jsem zjistil, že doličné věci: fotografie pořizené v bytě PhDr. Bohumila Ryby,

1) malé příruční kartotéky se svazkem s nadpisem KLARET k tisku č. 41, v němž Ryba ukrýval seznam příslušníků vyzvědačské skupiny,

2) vysunuté knihy v knihovně a přední list knihy PLAUTI COMOEDIAE, pomocí které Ryba vypracoval šifrovací klíč,

3) kancelářského papíru v knihovně Ryby, kde jmenovaný ukrýval speciální karbonový papír, který obdržel od anglického špiona Oldřicha Šorma ze zahraničí za účelem psaní špionážních zpráv neviditelným písmem,.

usvědčují jmenovaného z trestného činu velezrady a vyzvědačství, a rozhodl jsem proto předložit je s trestním oznámením soudu.⁸⁰

Poslední část prokurátorovy žaloby, která je plná prázdných nebo lživých a propagandistických hesel a frází, zněla:

„bylo prokázáno, že zločinná činnost obviněných směřovala k podpoře snah západních imperialistů ke zničení lidovědemokratického zřízení v Československu. To byl cíl, k jehož uskutečnění všichni obvinění rozvinuli širokou špionážní činnost a pomáhali takovým velezrádcům, jako byl Šorm. Z trestné činnosti se usvědčují navzájem, jsou dále usvědčováni výpověďmi svědků a dalšími důkazy a sami se k této trestné činnosti doznali.“⁸¹

79 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, s. 41–47.

80 Tamtéž. Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti „RYBA Bohumil“, s. 12.

81 Tamtéž. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, s. 47.

Poté se již ve dnech 22.–24. června 1954 od 8.30 hod. konalo u Nejvyššího soudu – vojenského kolegia v Praze hlavní líčení. Předsedou senátu byl major justice JUDr. Štěpán Flajzar, jako soudci z lidu zde zasedli podplukovník Antonín Ondrášek, major Karel Kalivoda, generálním prokurátorem byl major justice JUDr. Jiří Putník.⁸² Všichni obvinění odpovídali v souladu s násilím vynucenými pravidly vykonstruovaných procesů, tj. podle předem naučeného scénáře, který vedl k předem stanoveným trestním sazám.

V závěru hlavního líčení udělil předseda senátu poslední slovo obviněným. Byly tak vyřčeny poslední věty, které vyšetřovatelé sestavili pro role obviněných. Part profesora Ryby vypadal takto:

„Po vyčerpávající obhajobě nemám už nic, co bych poznamenal. O podílu studu, hanby a lítosti, které mám, jsem se již během hlavního líčení zmínil. Vím, že mou vinu může zahladit pouze spravedlivý trest, proto o něj prosím.“⁸³

Poté již následoval rozsudek. Bohumil Ryba se měl podle něj dopustit trestného činu velezrady podle § 78, odst. 2, písm. a), odst. 1, písm. c) trestního zákona a trestného činu vyzvědačství podle § 86, odst. 2, písm. a), b), odst. 1 trestního zákona, na základě čehož byl odsouzen k trestu odnětí svobody na devatenáct let. Dále podle § 43 trestního zákona mu byla vyslovena ztráta čestných občanských práv na deset let a podle § 47 trestního zákona došlo k propadnutí jeho veškerého majetku. Podle § 68 trestního zákona pak bylo ještě všem obviněným uloženo nahradit náklady trestního řízení zálohované státem.⁸⁴

Co se týče trestů ostatních obviněných, dostali Václav Syrovátka a Antonín Smolík doživotí, Marie Jiříkovicová dvacet pět let, František Petříček šestnáct let, Milada Lukešová patnáct let, Vladimír Chadima jedenáct let, Josef Dryml osm let, František Nový šest let, František Šimůnek pět let, Ivo Výborný čtyři roky, Marie Nová dva roky a Eliška Volfová devět měsíců.⁸⁵

Proti rozsudku Nejvyššího soudu již nebylo žádného odvolání; avšak i kdyby bylo, v dané době by beztak postrádalo smysl.

Společně s odsouzením vyšetřovaného (často již v souvislosti se zatčením) byli téměř vždy existenčně postiženi jeho rodinní příslušníci, zejména děti. *„Skoro univerzální byla nemožnost dát nadaným dětem adekvátní vzdělání“*, docházelo k jejich vylučování ze škol, bránění zápisu do škol i přes výborný prospěch. *„V mnoha případech však šlo i o zabránění ve vyučení řemeslu či odborné technické praxi. [...] I při hledání zaměstnání šel rejstřík otce s uchazečem, jakoby trest vtiskl Kainovo znamení na celou rodinu – synové i dcery museli vyvinout často rafinovanou strategii, aby se dostali k zaměstnání, které si zvolili.“⁸⁶*

82 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 50.

83 Tamtéž, s. 69.

84 Tamtéž, s. 74.

85 Tamtéž.

86 Gadourek, I. – Nehněvajs, J.: *Žalářování, pronásledování a zneuznaní*; s. 36.

Zatčením a rozsudkem byla rodina profesora Ryby velmi citelně postižena. Manželka Zdenka, která na tom byla nervově velmi špatně,⁸⁷ se s dětmi Olenem a Alenou dostala do nepříjemné situace zejména po strážce materiálního zabezpečení. Takřka veškerý majetek jim byl rozhodnutím soudu zabaven, a navíc přišli o hlavní zdroj příjmů – manželův plat.

O tom, že ani před tím nebyla finanční situace Rybových záviděníhodná, svědčí mj. dopis profesora Ryby z 23. prosince 1949 Výboru české sekce Svazu československých spisovatelů s oznámením, že z této organizace k 31. prosinci 1949 vystupuje, což odůvodnil takto: „*V rámci osobních peněžních úspor, k nimž mě nutí finanční rozvaha na rok 1950, musím zjednodušiti duplicitu členského 300korunového příspěvku, placeného jednak Svazu československých spisovatelů, jednak Ústředí vědeckých pracovníků.*“⁸⁸

Paní Zdenka Rybová nemohla i přes velké úsilí najít celý půlrok žádnou práci, až nakonec byla zaměstnána jako účetní v Řempu. Alena i Olen se rovněž snažili situaci čelit a finančně přispívat na chod domácnosti: získali prospěchové stipendium, přivydělávali si jako pomocné vědecké síly na fakultě, Aleně Rybové bylo umožněno pracovat jako pomocná vědecká síla v pravěkém oddělení archeologického Jírova muzea v Praze Na Hanspaulce.

Oba potomci Bohumila Ryby byli vyloučeni ze studií na vysoké škole (Alena z Filozofické fakulty UK, kde studovala archeologii, a Olen ze studia chemie na Matematicko-fyzikální fakultě UK). Jejich vyloučení se naštěstí vztáhlo pouze na pár týdnů následujících bezprostředně po skončení procesu, což bylo v červenci, takže o výuku nepřišli. Jakým způsobem jim byl povolen návrat k vysokoškolskému studiu, se lze jen těžko dohadovat. Alena Rybová šla osobně se stížností za hlavním prokurátorem procesu, majorem justice JUDr. Jiřím Putníkem, který podle jejích slov choval k otci značný respekt; prohlásil, že „*děti nemohou za své rodiče*“ a podepsal rozhodnutí o zrušení vyloučení Aleny a Olena Rybových z vysokoškolských studií. Je ovšem možné předpokládat, že se k této skutečnosti připojila ještě nějaká další polehčující okolnost či přímluva.

Od roku 1956 pracovala již PhDr. Alena Rybová v Archeologickém ústavu ČSAV. Vzpomíná, že zde byla často nabádána, aby se zřekla svého otce a ulehčila si tím svou situaci, zvláště před chystanými prověrkami v rámci Akademie. Ty se uskutečnily v roce 1957. Tehdejší ředitel Státního archeologického ústavu Jaroslav Böhm ji však prozíravě ihned po skončení jejího studia poslal z Prahy na dva roky do Plzně, aby tzv. „nebyla na očích.“

Co se týče přátel a známých, vzpomíná PhDr. Alena Rybová na to, že řada z nich se od rodiny profesora Ryby raději distancovala a při náhodném setkání přešla raději na druhou stranu ulice. Byli ovšem i tací, kteří se nebáli a nehodlali přátelské styky přerušit, dokonce se v rámci možností snažili režimem perzekvované rodině pomoci.

87 Podle vzpomínek PhDr. Aleny Rybové.

88 Archiv PNP, Prof. Bohumil Ryba, neuspořádané svazky, č. přír. 41/75.

Mezi takové patřil doc. Zdeněk K. Vysoký, autor článku *K sedmdesátinám profesora dr. Bohumila Ryby* z roku 1971 (viz výše).

Typickým znakem veřejných politických procesů v Československu byla doprovodná mediální kampaň, podněcující k nenávisti vůči obviněným. Dva dny po skončení procesu „Václav SYROVÁTKA a spol.“, tedy 26. června 1954, o něm takto informovalo Rudé právo:

„Ve dnech 22.–24. června 1954 se konal v Praze před senátem vojenského kolegia Nejvyššího soudu proces s 13členou skupinou zločinců, které hlavní vojenský prokurátor žaloval z trestných činů velezrady, vyzvědačství a z napomáhání těmto zločincům.

Skupina těchto zrádců byla ve spojení s nepřátelskými špionážními rozvědkami západních imperialistů, jejichž úkoly plnila. Svou činnost navázala v roce 1948 na zbytky likvidované špionážní sítě zrádce Krajiny, generálního tajemníka bývalé čs. strany národně socialistické, který již za okupace zrazoval československý odboj gestapu a vrahu českého národa K. H. Frankovi. Po rozdrčení nepřátel našeho pracujícího lidu v únoru 1948, po útěku Krajiny a ostatních zaprodanců k jejich chleboďárcům do zahraničí, pověřil jeden z nich, Krajinův tajemník špion Knotek, před svým útěkem vedením špionážní činnosti svého důvěrného spolupracovníka Oldřicha Šorma. [...]

Do štábu této velezrádné a špionážní bandy patřil dále univerzitní profesor dr. Bohumil Ryba, typ buržoazního ‚vědce‘, který se do činnosti zapojil proto, že mu byla slíbena Syrovátkou funkce ‚ministra školství‘. Po Syrovátkově zatčení se Ryba ujal vedení, obnovil všechna spojení a žádal Šorma o krátkovlnnou vysílačku. Uložené úkoly se snažil s pomocí Smolíka plnit. Pokrytecky při hlavním líčení prohlašuje, že lituje své zrahy na pracujícím lidu, který mu poskytl všechny výhody, a říká, že ‚vedle pocitu studu, cítí i ošklivost a hnus nad svou zrádcovskou činností‘ [...].“⁸⁹

Vězení a amnestie

Ještě v rámci vyšetřovací vazby bylo 17. února 1954 Bohumilovi Rybovi, jakožto vyšetřovanci č. 157/857, předáno zpět do osobních věcí několik zabavených předmětů: 1) kniha – *Výlet pana Broučka do 15. století*, 2) kniha – *Plauti Comediae*, 3) malá příruční kartotéka v krabičce, 4) svazky s různým písemným materiálem pod čísly – 40, 41, 60, 61, 62, 63, 64, 65.⁹⁰ (Většina z nich sloužila při procesu jako důkazní materiál.)

Profesor Bohumil Ryba byl na tři roky umístěn nejprve do vězení v Leopoldově. O zdejších děsivých podmínkách hovoří ve své knize Artur London:

„Jsme ve špinavé díře, kde jsou otrěsné hygienické podmínky, kde voda je velkou vzácností. V dílnách jsou místo záchodů kbelíky. Bleskové sprchy jsou přibližně jednou

89 *Rudé právo*, 27. června 1954, s. 2.

90 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV. Podsvazek I. „SYROVÁTKA Václav a spol.“, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13335/53, s. 40.

za šest neděl. Potrava je naprosto nedostatečná a návštěvy – tak jak jsem na to upozornil Lise ve své zprávě – jsou dovoleny jednou za pět měsíců.

V první cele, do které nás zavřou, je nás osmdesát. Vzadu jsou dva turecké záchody, desítka kohoutků, z nichž ráno, v poledne a večer teče pět minut úzký pramének vody, který má posloužit současně k umytí, napití a opláchnutí misek na jídlo. [...]

[...] Nedostatek hygieny a podmínky, v kterých pracujeme a žijeme, způsobují, že mnozí vězni jsou postiženi ekzémy, vyrážkou, hnisavými záněty spojivek. Lékař léčí všechny tyto choroby bez rozdílu merkurchromem a mastičkami různých barev. [...]

V práci máme prakticky nesplnitelné normy, a to nás připravuje o hubené výhody, které zaručuje jejich splnění.⁹¹

Že Londonovo Doznání nepřehání, potvrzuje svými vzpomínkami i dr. Alena Rybová. Hovoří rovněž o nelidských podmínkách, zejména stran hygieny – odporné, špinavé cely pro šedesát lidí, prostorově zcela nevyhovující, téměř bez jakéhokoli (na tož důstojného) hygienického zázemí.

Rybovu situaci jistě neulehčil ani fakt, že v kartotéce Vězeňské služby bylo u jeho jména v kolonce „Zvláštní pokyny pro střežení, eskorty, nebezpečnost, pracovní použití atp.“ poznamenáno slovo „nebezpečný“.⁹²

Rodina směla v Leopoldově navštěvovat otce pouze jednou za půl roku, a to ještě cca na patnáct minut, přičemž veškerý hovor se mohl uskutečnit jen přes značně špinavé sklo.

Po třech leopoldovských letech byl B. Ryba převezen do pražské věznice v Praze Na Pankráci, kde se již setkal s „výdobytkem“ samostatné cely, čehož využil k vědecké práci. Ta mu sice byla povolena rozhodnutím ministerstva vnitra již 3. září 1954, avšak Leopoldov k tomu příliš mnoho příležitostí nenabízel. Na Pankráci již mohl využívat alespoň vězeňskou knihovnu a používat papíry a tužky, které mu zasílala manželka Zdenka.

V jednom ze tří dosud neuspořádaných svazků, týkajících se prof. Bohumila Ryby, které se nacházejí v archivu Památníku národního písemnictví, je uložena jeho příprava k neuskutečněné edici Husových *Dicta de tempore*, na níž Ryba pracoval ve vězení v letech 1957–1959 podle fotosnímků rukopisu. Tato příprava obnáší tři svazky o celkovém rozsahu 1775 stran.⁹³ Podle fotokopii dále přepisoval Husovu *Postillu adumbratu*, zvanou tehdy *Manuálník*. Na Pankráci vznikly také Rybovy *Poznámky a zlepšovací návrhy k českým spisům Husovým*, které autor již v roce 1958 zaslal Komisi pro vydávání spisů Husových ČSAV.

Prostřednictvím rodiny poslala v roce 1959 profesoru Rybovi do vězení svou edici Husových *Collect* jeho bývalá studentka z filozofické fakulty dr. Anežka Vidmanová. Po jejím prostudování zaslal Ryba zpětně prezidiu ČSAV *Dva tisíce zlepšovacích návrhů k akademické edici Husových Collect*. Autorka edice k tomu mnohem později – v roce 1999 – poznamenala:

91 London, A.: *Doznání*; s. 422–423.

92 Bohumil Ryba. Kartotéka Generálního ředitelství Vězeňské služby, Praha-Pankrác.

93 Archiv PNP, Prof. Bohumil Ryba, neuspořádané svazky, č. přír. 41/75.

„V knize o 620 stránkách došel k odstrašujícímu číslu dvou tisíc připomínek, zvláště když některé ‚chyby‘ počítal několikrát v různých souvislostech. Už sám název Rybova podání mě zdrtil; až po mnoha letech jsem si uvědomila, že jeho připomínky, i kdyby všechny byly správné, se týkají jen 0,11 % textu.“⁹⁴ Od zásady pečlivosti neodradily profesora Rybu ani stísněné vězeňské podmínky.

Na Pankráci se mohl setkat s rodinou přibližně jednou za dva až tři měsíce, u stolu bez oddělujícího skla. Dcera Alena Rybová vzpomíná na místnost s podlouhlým stolem, u něhož z jedné strany seděli vězni a pravidelně mezi nimi rozmístění dozorcí tak, aby každý vězeň byl z obou stran hlídán; z druhé strany pak rodinní příslušníci. Jednoho vězně ovšem mohli společně navštívit pouze dva členové rodiny, takže profesor Ryba se vždy setkával se svou manželkou Zdenkou, po jejímž boku se střídali sourozenci Alena a Olen. Výjimkou byla návštěva syna Olena Ryby s novomanželkou.

Dne 20. května 1959 byl Bohumilu Rybovi zkrácen prezidentskou milostí trest o sedm let a o rok později se na něj vztáhla amnestie pro politické vězně, vyhlášená prezidentem Antonínem Novotným při příležitosti patnáctého výročí konce druhé světové války, takže byl 16. května 1960 podmíněčně propuštěn na svobodu. Útrap profesora Ryby však rozhodně nebyl konec:

„Komunistický režim činil vše možné, aby ‚politickým‘ návrat do společnosti ztížil, či znemožnil. [...] ‚Politici‘ byli při hledání zaměstnání téměř zcela závislí na pracovních úřadech, které kontrolovali komunisté. Poptávka podniků hrála ovšem také svou roli. Všechny velké podniky měly své závodní organizace komunistické strany, a ty měly přísné příkazy odmítnout zaměstnání rozvrzatým živlům. V důsledku kádrovací politiky byl o každém zaměstnanci veden i na závodě detailní záznam o jeho (jejím) politickém postoji a zásluhách, které více než odbornost či pracovní disciplína rozhodovaly o kariéře.“⁹⁵

Jak již bylo výše zmíněno, prof. Bohumil Ryba nemohl být mnoho let po svém podmíněčném propuštění plnohodnotně zaměstnán a bylo mu rovněž znemožněno publikovat pod svým jménem.

•

Co se týče vězeňského pobytu ostatních odsouzených v procesu „Václav SYROVÁTKA a spol.“, samotný **Václav Syrovátka** byl odsouzen již v roce 1950 na 15 let (viz výše) a druhý proces mu „vynesl“ doživotí, které bylo následkem amnestie z roku 1960 změněno na dvacet pět let. K 1. lednu 1977 byl po pobytech v Leopoldově, Jáchymově a Plzni propuštěn.⁹⁶

Antonín Smolík byl – stejně jako Bohumil Ryba – označen ve zvláštních pokynech jako „nebezpečný“ a jeho původní rozsudek obsahoval doživotní trest. Zatčen byl již 13. března 1952; po více než třinácti letech v Leopoldově a Jáchymově byl 9. května 1968 amnestován a 17. května 1968 propuštěn.⁹⁷

94 Vidmanová, A.: *K vydávání Husových Opera Omnia*. In: *Husitský Tábor* 12., s. 14.

95 Gaďourek, I. – Nehněvajsa, J.: *Žalářování, pronásledování a zneuznání*; s. 32.

96 Kartotéka Generálního ředitelství Vězeňské služby, č. 5057, č. AO 1334/P, č. 7635, Praha-Pankrác. Václav Syrovátka.

97 Tamtéž, č. 3008. Praha-Pankrác. Antonín Smolík.

Amnestie z roku 1960 se vztáhla také na **Josefa Drymla**, zatčeného 9. února 1954, odsouzeného k osmi letům, který si svůj trest odpykával v NPT Jáchymov,⁹⁸ dále na **Vladimíra Chadimu**, zatčeného čtyři dny po Josefu Drymlovi, který šest z původních jedenácti let strávil nejprve v Leopoldově (téměř tři roky), a poté s krátkým pražským intermezem v Jáchymově⁹⁹, a na **Františka Petříčka** (zatčen 17. prosince 1953), odsouzeného na šestnáct let vězení, který byl umístěn do Leopoldova.¹⁰⁰

Na dvacet pět let byla roku 1954 odsouzena **Marie Jiříkovicová**, která byla ve vazbě od 13. července 1953. V roce 1963 jí byl milostí prezidenta republiky trest zkrácen o dva roky. Ovšem již z následujícího roku, přesně z 28. března 1964, pochází záznam v jejím spise z Vězeňské služby o přerušení trestu. Dne 5. září téhož roku pak byla se sedmiletou podmínkou propuštěna.¹⁰¹

Další odsouzený **František Nový** (zatčený 9. února 1954, ve stejný den s Josefem Drymlem) „obdržel“ rozsudkem Vojenského kolegia Nejvyššího soudu šestiletý trest vězení. Po třech jáchymovských letech byl 25. května 1957 podmíněčně propuštěn.¹⁰²

K trestu o rok kratšímu byl odsouzen **František Šimůnek** (ve vazbě od 10. března 1954), jenž byl stejně tak o rok dříve propuštěn na svobodu, a to 25. srpna 1956 na základě prezidentské milosti.¹⁰³

Záznamy o **Vlastě Marii Nové**, **Elišce Volfové** a **Miladě Lukešové** nebyly u Vězeňské služby nalezeny. U prvních dvou jmenovaných nejde o nic výjimečného, neboť byly odsouzeny k relativně krátkým trestům (**Marie Nová** na dva roky a **Eliška Volfová** na devět měsíců) a kompletní záznamy jsou k dispozici teprve od roku 1955. Zvláštní je ovšem případ **Milady Lukešové**, která obdržela patnáctiletý trest odnětí svobody. Absence jejích záznamů by mohla svědčit o skutečnosti, že tato žena k výkonu trestu nikdy nenastoupila.

Rehabilitace

Revize soudních rozsudků politických procesů v Československu se uskutečnily v několika fázích. Podnětů k ustavení první rehabilitační komise bylo více, největší vliv však měl fakt, že v okolních státech sovětského bloku již prošetřování začalo a že stížností obětí či jejich příbuzných valem přibývalo. Zapůsobilo také prohlášení sovětských poradců o tom, že tresty udílené v československých politických procesech jsou příliš vysoké.

V lednu 1955 tak vznikla první rehabilitační komise v čele s Rudolfem Barákem, tehdejším ministrem vnitra, který v průběhu prověrky Státní bezpečnosti a jejích vyšetřovacích metod zjistil, že se ve vyšetřovací vazbě nachází nezanedbatelné množství

98 Kartotéka Generálního ředitelství Vězeňské služby, č. 5172/Z. Josef Dryml.

99 Tamtéž, č. AO 31635. Vladimír Chadima.

100 Tamtéž, č. 2773. František Petříček.

101 Tamtéž, č. 1418. Marie Jiříkovicová.

102 Tamtéž, č. HO 22426/C. František Nový.

103 Tamtéž, č. 540. František Šimůnek.

lidí, kteří jsou zde již několik let, aniž by je někdo vyšetřoval, v některých případech dokonce ani není znám důvod jejich zatčení.¹⁰⁴

Většina členů komise ovšem byla tvořena komunistickými funkcionáři, nad nimiž visel stín viny za spáchané nezákonnosti, a tudíž rozhodně neměli zájem na jejich nápravě. Ústřední výbor KSČ vydal pro činnost komise směrnici:

„Obvinění byli odsouzeni právem, pokud došlo k jeho porušení, nese za něj odpovědnost Státní bezpečnost, jež předkládala falešné podklady zpracované na základě vynucených výpovědí – tyto praktiky se rozšířily v době Slánského, jenž byl pověřen ve vedení KSČ řízením bezpečnosti, a nese proto odpovědnost za její nezákonné počínání i po jeho odstranění v září 1951, neboť tyto metody v StB i nadále přežívaly.“¹⁰⁵

Výsledkem šetření Barákovy komise bylo propuštění pouze několika jednotlivců, a to ještě výhradně z řad komunistických funkcionářů.

Tím se ovšem ÚV KSČ stížností od obětí politických procesů nemohl zbavit. Počet žádostí o přezkoumání soudního rozhodnutí stále narůstal, což komunistické vedení vyřešilo místo sestavením účinnější revizní komise raději přistoupením na amnestie. Řada politických vězňů tak byla sice propuštěna na svobodu, ale vina z nich sejmuta nebyla. Nejrozsáhlejší z prezidentských amnestií se uskutečnila v roce 1960, díky níž opustil po šesti letech vězeňské prostory také profesor Bohumil Ryba.

Pod tlakem široké veřejnosti, především amnestovaných obětí, byla v roce 1963 sestavena komise pro přešetření a dokončení stranických rehabilitací, v čele s tajemníkem ÚV KSČ Drahomírem Kolderem. Výsledkem byla v dubnu 1963 schválená rehabilitace všech bývalých vysokých komunistických funkcionářů. Mnohem důležitějším dobovým symptomem však bylo, že *„význam práce Kolderovy komise spočíval v uvolnění cesty k rehabilitacím ve všech procesech.“¹⁰⁶*

V roce 1968, kdy vznikla Pillerova rehabilitační komise, byla zahájena celá řada revizních řízení¹⁰⁷ na základě zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.¹⁰⁸ Bohužel vyústění „pražského jara 1968“ přetálo jejich nadějný vývoj, a v těch případech, které již pro nespravedlivě odsouzené dopadly zdárně, byla většinou zahájena revize, která předchozí rozhodnutí o rehabilitaci zrušila.

Teprve rok 1989, jehož konec byl ve znamení pádu komunistického režimu, přinesl v rámci soudních rehabilitací tak dlouho očekávanou změnu.

Z osob, odsouzených v procesu „Václav SYROVÁTKA a spol.“, podal jako první v roce 1966 Generální prokuratura návrh na obnovu řízení proti rozsudku Nejvyššího soudu – Vojenského kolegia ze dne 24. června 1954 MUDr. Vladimír Chadima. Tento návrh byl ovšem 24. února 1967 v plném rozsahu zamítnut, s tímto odůvodněním:

104 Kaplan, K. – Paleček, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barristera Principal, Brno 2000, s. 216.

105 Tamtéž, s. 217.

106 Kaplan, K. – Paleček, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*; s. 220.

107 Jestráb, M. – Hladil, V.: *Soudní rehabilitace*. Komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. Horizont, Praha 1969.

108 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis arch. č. V-2473 MV, s. 163.

„Zástupce Generální prokuratury doporučuje návrh na obnovu zamítnout, přičemž poukazuje na to, že zde nejsou podmínky pro takové opatření ve smyslu § 278 odst. 1 tr. ř. Na tom nemůže nic změnit ani skutečnost, že pokud jde o slyšení některých osob v rámci přešetření, tito si pro delší časový odstup na některé detaily nepamatují. Přesto lze vycházet z materiálů získaných v rámci prošetření věci, z kterých se podává, že původní odsouzení bylo správné. [...]“¹⁰⁹

O několik měsíců později se již na půdě ČSAV jednalo o soudní rehabilitaci profesora Bohumila Ryby. Ve dnech 13.–14. května 1969 proběhlo XXVI. valné shromáždění členů ČSAV, kde byla mj. přednesena „Závěrečná zpráva komise k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci v ČSAV“ (komise vznikla v roce 1968 a jejím předsedou byl akademik Miroslav Katětov):

„Z 95 podání týkajících se tzv. mimoprověrkových případů (jež ovšem nelze vždy striktně oddělit od prověrky), patřilo svým charakterem zcela, nebo do značné míry, do kompetence komise 68 případů, ostatních 27 podání bylo postoupeno příslušným orgánům Akademie, nebo i mimo Akademii. Ze zmíněných 68 případů bylo dosud uzavřeno, pokud jde o morální rehabilitaci, 45 případů, a to převážnou většinou rovněž zasláním omluvného dopisu, formulovaného však individuálně. Zbývá řešit ještě 17 individuálních případů, z nichž některé, vzhledem k převaze odborných aspektů, bude třeba odevzdat jiným orgánům Akademie. Ovšem ještě v některých případech, kde byla poskytnuta morální rehabilitace, řeší se otázky postrehabilitační. V ostatních případech bylo řízení buď přerušeno nebo zastaveno.

Zvlášť je třeba se zmínit o případech prof. B. Ryby a doc. F. Prantla¹¹⁰, kde prozatím nebylo možné aplikovat usnesení XXV. valného shromáždění, neboť soudní rehabilitační řízení nebylo dosud ukončeno, ani nepostoupilo tak daleko, aby bylo možné věc postoupit ze spisového materiálu.“¹¹¹

S poslední větou koresponduje i konstatování akademika Katětova, předsedy Komise ČSAV, k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci ze 13. května 1969, tedy prvního dne XXVI. valného shromáždění členů ČSAV:

„V případě prof. Ryby rehabilitační jednání, bohužel, ještě opravdu příliš nepostoupilo. Komise sleduje a podle svých možností bude usilovat o urychlení.“¹¹²

Rehabilitace profesora Bohumila Ryby se tedy na konci šedesátých let neuskutečnila, protože žádost o ni sám postižený stáhl z důvodu, že by znovu musel absolvovat

109 Ferdinand Prantl (1907–1982), doktor geologicko-mineralogických věd, 1961 obviněn a odsouzen za vyzrazení státního tajemství, zbaven členství v ČSAV podle § 17 zákona o ČSAV a podle § 8 Stanov ČSAV na XV. mimořádném valném shromáždění ČSAV 30. března 1962. Rehabilitován rozsudkem Městského soudu v Praze z 8. dubna 1969, ale Nejvyšší soud ČSSR rozsudkem z 3. února 1971 v celém rozsahu rehabilitační rozsudek Městského soudu v Praze z 8. dubna 1969 zrušil. Definitivně rehabilitován v roce 1990 in memoriám.

110 Archiv Akademie věd (dále Archiv AV), Zápis z XXV. valného shromáždění členů ČSAV, 13.–14. května 1969.

111 Kratochvíl, A.: *Žaluji III. Cesta k Sionu*. Česká expedice a Dolmen, Praha 1990, s. 68.

112 Archiv AV, Usnesení o zahlazení odsouzení Prof. B. Ryby, 25. listopadu 1970.

soudní řízení. Pouze 25. listopadu 1970 vydal Obvodní soud pro Prahu 1 usnesení o zahlázení šestnáct let starého rozsudku, neboť Bohumil Ryba splnil základní podmínku k tomuto soudnímu kroku: po propuštění po dobu delší deseti let „vedl řádný život pracujícího člověka.“¹¹³

Teprve až 23. dubna 1990 byl vydán zákon č. 119 o soudní rehabilitaci, který se úspěšně vztáhl i na profesora Bohumila Rybu:

„Účelem zákona je zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti, respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon, označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly.“¹¹⁴

Ve dnech 27. a 28. června 1990 během valného shromáždění ČSAV, na němž vystoupil také RNDr. Olen Ryba, byla profesoru Bohumilu Rybovi vyslovena plná morální rehabilitace. Sám postižený se již, bohužel, plného ospravedlnění své osoby nedočkal, neboť dne 6. února 1980 v důsledku silného nachlazení nečekaně zemřel...

Politická perzekuce komunistickým režimem patří mezi nejtemnější stránky naší národní minulosti. Období let 1948–1954 bylo z hlediska rozsahu a intenzity represí vůbec nejhorší. Omezování lidských práv a svobod, odstraňování veškerých demokratických principů se stalo základem každodenní politiky. Celá společnost prošla neúprosným sítem, často bez ohledu na skutečnou (posuzováno téměř vždy skrze účelovou interpretaci zákona) či pouze domnělou vinu, za to vždy s ohledem na očekávanou reakci veřejnosti, kterou měl být strach a šok.

Lidí, kteří byli obdobně jako profesor Bohumil Ryba komunistickou bezpečností a justicí nespravedlivě zatčeni, odsouzeni, vězněni a i po propuštění diskriminováni, nebylo málo. Okruh postižených se rozšiřuje ještě více, pokud si uvědomíme, že rovněž rodinní příslušníci obětí museli nést určité následky (materiální strádání, zamezení přístupu ke vzdělání či některým zaměstnáním a členstvím v různých institucích, sledování Státní bezpečností atd.). O to smutnější je proto skutečnost, že značná část z nich se své soudní rehabilitace již nedožila.

113 Kol. autorů: *Soudní rehabilitace*. Komentář k zákonu č. 119/1990 Sb. OK Čejkovo nakladatelství, Praha 1990.

114 ABS, arch. č. V- 2473 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti RYBA Bohumil, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13333,

Příloha č. 1

PROTOKOL O VÝPOVĚDI OBVINĚNÉHO ZE 7. ledna 1954

Obeznamen s předmětem výslechu a napomenut, aby vypovídal jen čistou pravdu na kladené otázky, vypovídá:

Otázka: Z jaké rodiny pocházíte?

Odpověď: Můj otec Bohumil Ryba, narozený 1869, zemřel v roce 1927, byl ředitelem měšťanské školy dívčí v Hradci Králové. Matka Marie, rozená Tolmanová, narozená v roce 1878, dcera knihkupce v Hradci Králové, zemřela v roce 1924.

Otázka: Vypovídejte stručně o své činnosti za první předmnichovské republiky, za okupace a po osvobození ČSR v roce 1945!

Odpověď: Po absolvování gymnázia v Hradci Králové v roce 1919, jsem přešel na studia do Prahy na filosofickou fakultu Karlovy university. V říjnu 1923 jsem dosáhl doktorátu filosofie. V letech 1923–1924 jsem studoval jako stipendista francouzské vlády v Paříži nejdříve na universitě v Lyoně, potom na Sorbonně, na praktické škole vysokých studií ECOLE PRATIQUE DES HAUTES ETUDES a na COLLEGE DE FRANCE. V roce 1924 jsem se vrátil do ČSR a působil jsem jako profesor reálného gymnázia ve starém Brně. V letech 1927–1928 jsem studoval jako stipendista ministerstva školství a národní osvěty na universitách v Berlíně a v Mnichově. Od roku 1928 do roku 1929 jsem působil jako profesor akademického gymnázia v Praze II. Koncem tohoto roku dosáhl jsem Veniae Legendi na filosofické fakultě Karlovy university pro obor klasické filologie jako soukromý docent. Až do roku 1933 jsem působil vedle docentury na Jiráskově gymnáziu v Praze II jako profesor. V roce 1934 jsem byl jmenován mimořádným profesorem na filosofické fakultě Karlovy university, kde jsem působil do roku 1939. Od té doby do roku 1945 jsem byl dán na dovolenou s čekatelným tehdejším ministrem školství Kaprasem a byl jsem zaměstnán v různých oborech pracovních.

V roce 1945 jsem znovu vykonával povolání universitního profesora až do svého zatčení dne 17. prosince 1953. V roce 1946 jsem byl jmenován se zpětnou platností řádným profesorem Karlovy university.

Otázka: V jakých politických, neb jiných organisacích jste byl organisován v těchto letech?

Odpověď: Za prvé republiky a za okupace jsem politicky organisován nebyl. Za okupace jsem byl členem Národního souručenství. V letech 1947–1948 jsem byl politicky organisován v sociálně demokratické straně. V době sjednocení KSČ se sociální demokracií jsem podal přihlášku do KSČ, ale před zaplacením členských příspěvků jsem tuto odvolal. Jinak jsem byl organisován v ROH, kde jsem od roku 1947 do roku 1948 vykonával funkci předsedy místní skupiny filosofické fakulty, v SČSP bez funkce, dále jsem byl řádným členem České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk. V roce 1951 jsem se stal korespondentem Československé akademie věd. Do mého zatčení jsem byl starostou Jednoty českých filologů.

Otázka: Proč jste odvolal přihlášku, kterou jste podal do KSČ?

Odpověď: Přihlášku do KSČ, kterou jsem jako člen sociální demokracie automaticky obdržel a vyplnil, jsem vzápětí odvolal, protože jsem nesouhlasil s revoluční linií KSČ a tuto nenáviděl, stejně jako dnešní zřízení v Československu.

Otázka: Kdy a kam jste jezdil do zahraničí?

Odpověď: Mimo studijních cest do Francie a Německa, o kterých jsem vypověděl, jsem byl v roce 1929 v Poznani jako účastník I. sjezdu slovanských filologů klasických. V roce 1937 jsem konal soukromou cestu přes Německo do Francie a zpět přes Rakousko. Po osvobození jsem v zahraničí nebyl. V roce 1948 jsem měl odjet do Bruselu na sjezd UNION ACADEMIQUE INTERNATIONALE jako delegát České akademie věd a umění. Z toho sešlo z důvodu pozdního vyřízení pasových záležitostí.¹¹⁵

Příloha č. 2

PROTOKOL O VÝPOVĚDI OBVINĚNÉHO ZE 16. ledna 1954

Otázka: Ve své výpovědi ze 7. 1. 1954 jste uvedl, že nenávidíte dnešní lidově demokratické zřízení v Československu. Čím se projevovala vaše nenávisť?

Odpověď: Moje nenávisť a nepřátelský postoj vůči dnešnímu zřízení v Československu se projevovaly nejdříve jeho špiněním a pomlouváním, a od konce roku 1948 konkrétní protistátní činností.

Otázka: O jakou protistátní činnost se jedná?

Odpověď: Mám na mysli špiónážní činnost, kterou jsem prováděl proti ČSR od konce roku 1948 do roku 1952.

Otázka: Vypovídejte o tom!

Odpověď: Do špiónážní činnosti proti ČSR jsem byl získán koncem roku 1948 bývalým společníkem, neb prokuristou firmy „Michovský“ v Praze, inženýrem Syrovátkou, kterého jsem poznal asi v roce 1946 u MUDr. Vladimíra Chadimy v Praze 16. Kinského ulice.

Otázka: Kdo to je Chadima?

Odpověď: MUDr. Vladimír Chadima byl mým žákem vyšších tříd Jiráskova gymnázia v Praze. Blíže jsem tohoto poznal od roku 1935, kdy se stal mým domácím lékařem. Patřil mezi vyhraněné příslušníky buržoazní společnosti. Poznal jsem, že jako prospěchář vstoupil v roce 1945 do KSČ. Z jeho vlastních řečí vím, že neměl kladného poměru k dnešnímu dění v Československu. Potvrzovaly mi to i časté schůzky různých nepřátelsky smýšlejících osob u dr. Chadimi. [! Chadimy, též dále – pozn. aut.]

Otázka: Jakého charakteru byly schůzky u dr. Chadimi, a kdo se těchto zúčastňoval?

¹¹⁵ ABS, arch. č. V-2473 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti RYBA Bohumil, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13333,

Odpověď: Schůzky u dr. Chadimi byly nepravidelné, asi jednou za čtvrt roku, někdy také častěji. Pravidelně na schůzky byli zváni, včetně mne, profesor pathologické anatomie lékařské fakulty univerzity Karlovy Ferdinand Škorpil, odborný zubní lékař z Prahy 2, Vodičkova ulice MUDr. Josef Kalina a ušní lékař v Praze 7 MUDr. František Kraus, bývalý národní demokrat. Zpočátku byl též zván MUDr. Jaroslav Bartůněk, odborný lékař v Praze 2, Vodičkova ulice, organizován v KSČ. Později, asi od roku 1946, byli častými účastníky schůzek Ing. Emanuel Novák ze „Škodovky“ na Smíchově a již výše uvedený Ing. Syrovátka. Přes společenský ráz a bohaté pohostění těchto schůzek byly vedeny i hovory politického rázu, a to zvláště od roku 1947 do té doby, kdy byl dr. Chadima internován v Bohnicích, kde byl léčen z narkomanie. To bylo asi v roce 1951. Přesně se již pro odstup času nepamatuji na to, kdo a co mluvil. Víím ale, že základním tónem, s nímž všichni přítomní souhlasili, tedy i já, byl tón nepřátelský proti lidově demokratickému zřízení.

Dr. Chadimou jsem byl také pozván na večeři, někdy v březnu 1948, do domu jeho otce Františka Chadimi, magistrátního rady ve výslužbě, bytem v Praze 6-Dejvicích. Bylo to v souvislosti s nějakou rodinnou slavností. Mimo mne a profesora Škorpila zúčastnil se večeře bývalý redaktor Lidových novin Ferdinand Peroutka, s nímž se dr. Chadima velmi často stýkal, a jak mi sám Chadima řekl, pomáhal mu v nějakých jeho těžkostech. Co to bylo za těžkosti, nevím. Přesně se pamatuji, že to bylo v době, o které mi Chadima hovořil, kdy se Peroutka chystal ilegálně uprchnout do zahraničí, což ale bylo zdržováno nemocí jeho manželky, kterou snad dr. Chadima léčil.

Otázka: Na jaké téma byl veden hovor v přítomnosti zrádce Peroutky?

Odpověď: Nepamatuji se na podrobnosti rozhovoru. Víím, že jedno z hlavních témat hovoru, které hlavně vedl Peroutka, byla sebevražda bývalého ministra Jana Masaryka a nastolení nové redakce Lidových novin.

Otázka: Co je vám známo o ilegálním útěku Ferdinanda Peroutky?

Odpověď: O tom mi není známo nic bližšího než to, o čem jsem výše vypovídal v souvislosti dr. Chadimi.

Otázka: Vypověděl jste, že vás do špionážní činnosti proti Československu zapojil Ing. Syrovátka. Uveďte, jak k tomu došlo!

Odpověď: Ing. Syrovátka, který ze schůzek u Chadimi poznal mé nepřátelské smýšlení proti KSČ o lidové demokracii, konkrétně proti dnešnímu zřízení v Československu, mne navštívil v mé pracovně filozofické fakulty Karlovy univerzity někdy koncem roku 1948. Přesně to bylo několik měsíců před zatčením Nechanského. Na to se dobře pamatuji. Při této příležitosti se mnou Syrovátka hovořil o zvratu současného zřízení v Československu, a to ve prospěch buržoazie. Za tím účelem mne žádal o souhlas, aby směl v dobu, kdy ke zvratu v Československu dojde, což odhadoval na docela krátkou dobu, poslat ke mě některé své lidi, které mi tehdy nejmenoval, za účelem předávání dalších jeho příkazů. On sám totiž předpokládal, že v té době bude mimo Prahu a přál si proto mít v Praze osobu politicky neorganizovanou, nenápadnou, ke které by mohl příkazy svým společníkům zasílat. Zdůvod-

ňoval mi dále, že mu jde o osobu, která by byla přijata také v londýnských kruzích, čímž mínil zrádcovskou skupinu emigrantů kolem bývalého ministra Ripky. Tento příslib jsem Syrovátkovi dal.

Otázka: O dalších věcech jste nemluvil se Syrovátkou, když vás získal pro protistátní činnost?

Odpověď: Syrovátka mi v průběhu uvedeného hovoru dělal nabídky v tom smyslu, že mne nepochybně v budoucnu, čímž myslil dobu, kdy dojde v Československu ke zvratu stávajícího zřízení, čeká význačná hodnost. Konkrétně mi Syrovátka uváděl, že to bude prezidenství akademie, neb ministerské křeslo jako ministra školství. Tyto jeho řeči jsem přešel bez odpovědi, protože já sám jsem byl rozhodnut, že bych nikdy žádnou veřejnou funkci nepřijal.

Otázka: Kdy a kde vás opět Syrovátka vyhledal?

Odpověď: Syrovátka mne opět vyhledal po několika týdnech od jeho první návštěvy, ale tentokrát v mém bytě. Přišel ve společnosti muže v uniformě československého vojáka-důstojníka, kterého mi představil jako plukovníka Nechanského, kterého zná z partyzánských bojů. Účelem této krátké návštěvy Syrovátky a Nechanského u mne v bytě bylo, abych si připomněl svůj slib, který jsem dal Syrovátkovi, že se též zapojím do protistátní činnosti. Přítomnost Nechanského měla pak zdůraznit, že se jedná o závažnou protistátní činnost, do které jsou zapojeni i někteří vysocí činitelé armády.

Další schůzka se uskutečnila u mne v bytě krátce po zatčení Nechanského, asi v roce 1948. Tehdy ke mě Syrovátka přivedl bývalého důstojníka SNB Antonína Smolíka. Při této příležitosti mi Syrovátka oznámil, že Nechanský je zatčen a informoval mě, že Smolík bude mým spolupracovníkem. Nemohu si přesně vzpomenout, zda při této, neb při následující schůzce mi Syrovátka sdělil jména svých spolupracovníků, spolu s krycími jmény, čítaje v to i moje vlastní jméno, kteří s ním již protistátně pracovali, neb mu dali slib, že se do protistátní činnosti zapojí. Tato jména jsem si zapsal.

Otázka: Uveďte jména spolupracovníků Syrovátky, která jste si zapsal, a vypořezte, kde se vámi napsaný seznam nachází!

Odpověď: Od Syrovátky jsem se dozvěděl následující jména jeho spolupracovníků v protistátní špionážní činnosti. V prvé řadě to byl sám Syrovátka, na jehož krycí jméno se nepamatuji. Vzpomínám si ale na to, že mne výslovně žádal, abych nepoužíval jeho krycího jména z doby okupace, jelikož je známo z partyzánské literatury. Bohužel ale ani toto jméno si nepamatuji. Jako druhý jsem byl já sám, s krycím jménem HOLUB. Další byl Antonín Smolík, jehož krycí jméno si nepamatuji. Následuje Šorm, původně snad jménem Löbl, krycím jménem BRÁZDA nebo BŘÍZA, Jiříkovicová s krycím jménem SLONEK, její bratr Jiříkovic, krycí jméno neznám, Paráková, krycí jméno si nepamatuji a Lukešová, jejíž krycí jméno si taky nepamatuji. Poznamenal jsem si zároveň jméno nějakého Angličana, kapitána nebo plukovníka Viteckra a jméno stanice SELB v Bavorsku s telefonním číslem, které si rovněž nepamatuji. Tyto informace jsem podle příkazů Syrovátky měl použít v případě svého nutného ilegálního útěku v Československu. Dále mi Syrovátka sdělil

heslo, jehož prohlášení znělo „Masaryk je náš program“ a odpověď „I kdyby kameny padaly,“ které měly používat osoby uvedené v seznamu při prvním styku se mnou.

Všechna jména i informace, které jsem získal od Syrovátky, jsem si zaznamenal těsnopisem do zápisníku, který jsem měl po ruce. O jaký zápisník se jednalo, si dnes nemohu vzpomenout. Po odchodu Syrovátky jsem si všechno přepsal na zvláštní list rastrovaného papíru s použitím lehké záměnové šifry. Listy ze zápisníku, na nichž jsem měl těsnopisem podchycená jména a další instrukce od Syrovátky, jsem vytrhal a spálil. Papír, na kterém jsem měl zašifrovaný seznam osob a další instrukce, jsem si založil v registratuře svých rukopisných poznámek, a to na konec svazku č. 41 (Klaret k tisku), kde jsem ho měl až do roku 1951 nebo 1952, kdy jsem ho spálil.

Otázka: Vypovězte další charakteristiku osob, o nichž jste se dozvěděl, že špionážně a jinak protistátně pracují se Syrovátkou!

Odpověď: Na tuto otázku bych odpověděl v chronologickém sledu vlastní protistátní a špionážní činnosti, kterou jsem prováděl s některými osobami z výše uvedeného seznamu. V první řadě to byl Antonín Smolík, tehdejší důstojník některé složky SNB, později zaměstnanec masného průmyslu, který ke mě v nepravdělných intervalech docházel do bytu.

I jemu byl znám seznam Syrovátkových spolupracovníků, z nichž některé znal osobně. Věděl, že já jsem v seznamu jako druhý, a proto mne považoval za nástupce Syrovátky, který byl znovu zatčen. Spolu se Smolíkem jsme se zabývali otázkou, co a jak dělat dál. Já jsem věděl z vypravování Syrovátky, kterému jsem byl přítomen v roce 1948 u dr. Chadimi, že v době před svým prvním zatčením Syrovátka podnikl ilegální cestu do Bavorska za účelem navázání spojení s československou zrádnou emigrací a získání nějakých krátkovlnných vysílačů, s nimiž Syrovátka počítal pro okamžik násilného zvratu lidově demokratického zřízení v Československu. Kromě toho bylo mě i Smolíkově známo, že Syrovátka mluvil o existenci tajného inkoustu a šifrovacího kodexu, a to pomocí knihy. Na název knihy se nepamatuji, a taktéž jsem já ani Smolík nebyli Syrovátkou instruováni, jakým způsobem knihu k šifrování používal. Protože jsme oba, já i Smolík, chtěli pokračovat v protistátní činnosti, rozhodli jsme se, že navážeme písemné spojení v seznamu uváděným Šormem, o němž jsme věděli od Syrovátky, že je to jeho spolupracovník z dob partyzánského odboje a že v této době žije spolu s reakční československou emigrací v Londýně. Teprve později z jeho dopisů a příkazů jsem se dozvěděl, že se zabývá špionážní činností proti Československu. Svou protistátní činnost jsme si rozdělili tak, že Smolík získával špionážní informace, což vyšlo z jeho vlastní nabídky, a zprostředkoval vyexpedování dopisů, které jsem já vlastnoručně psal.

Otázka: Dosáhli jste spojení se Šormem?

Odpověď: Ano, špionážního spojení se Šormem jsme dosáhli.

Otázka: Jakým způsobem?

Odpověď: Na vlastním stroji jsem napsal dopis, v němž jsem Šormovi oznamoval zatčení Syrovátky. Dále jsem ho v tomto dopise žádal, aby se v další nepřátelské činnosti v Československu obracel na mne. Dopis jsem předal Smolíkově, který znal ilegální dopravu dopisů do zahraničí, používanou Syrovátkou. Jak jsem se později

dověděl od Smolíka, spojení se Šormem se uskutečnilo přes nějaký čistící nebo žehličí podnik v Praze, do něhož docházeli zaměstnanci britské informační služby z britského velvyslanectví v Praze, odkud si dopisy brali a posílali dále diplomatickou cestou. Do žehlírny dopisy Smolík předával prostřednictvím nějaké úřednice Jiříkovicové nebo Lukešové. Víc mi o tom není známo.

Otázka: Vypovězte, jakým způsobem jste obdržel odpověď od Šorma, a co obsahovala!

Odpověď: Asi za tři týdny po odeslání dopisů v roce 1949 navštívila mne v bytě mladší žena v brýlích, která se mi představila smluveným heslem „Masaryk je náš program“ a odevzdala mi dopis od Šorma. Na můj dotaz, kdo je, mi sdělila své krycí jméno SLONEK. Podle tohoto krycího jména jsem si v seznamu zjistil, že se jedná o Jiříkovicovou. V dopise Šorm uvítal navázání spojení a kladně hodnotil dosavadní protistátní činnost Syrovátky. K dopisu byl přiložen návod k zašifrování zpráv. Šlo o velmi primitivní princip čtvercové soustavy s otočením o devadesát stupňů a se zásadou neplatnosti prvních pěti znaků.

Jelikož na mne Jiříkovicová neudělala dobrý dojem jako spojka, sdělil jsem jí, že pro odpověď použiji některé z cest, které mám k dispozici. K tomu poznamenávám, že jsem měl možnost jediného spojení do zahraničí na Šorma, a to přes Smolíka. To, jak se domnívám, bylo mé jediné setkání s Jiříkovicovou. Když za mnou přišla podruhé během několika dní, nezastihla mne doma, takže mi zprávu, na kterou se nepamatuji, vhodila do poštovní schránky. Víím, že zprávu podepsala krycím jménem SLONEK a na obálku napsala moje plné jméno. V mém názoru, že se Jiříkovicová nehodí pro funkci spojky, mne též utvrdil Smolík, který poukazoval na to, že když Jiříkovicová dochází do žehlírny, nemůže také docházet ke mě do bytu, což by vedlo k mému prozrazení. Vedle toho poukazoval na to, že Jiříkovicová je bývalou milenkou Šorma, pro kterou zcela určitě shání nějaké špionážní zprávy, čímž by se nebezpečí mého prozrazení jedinečně zvětšilo. Nakonec mi argumentoval i tím, že by v případě svého prozrazení nemohl Jiříkovicovou vydávat za svou milenkou, kdyby se ho bezpečnost na tento styk ptala, protože se jedná o ošklivou ženu. Kdežto v případě Lukešové toto chtěl použít.

Otázka: Použil jste Šormem zasláné šifry?

Odpověď: Ano, Šormem zasláné šifry jsem použil po poradě se Smolíkem. Jednalo se o krátký dopis, v němž jsem Šormovi poukazoval na malou bezpečnost jím zasláné šifry a zmínil jsem se mu, že bych věděl o dokonalejším způsobu šifrování. Doporučil jsem mu, aby si opatřil exemplář knihy *Plauti Comoediae*, vydání Lindsayovo, vyšlé v Oxfordské knihovně klasiků, kterou v jiném exempláři mám také já. Po kladné odpovědi, to znamená, že by si Šorm navrhovanou knihu opatřil, jsem mu hodlal sdělit podrobnosti systému šifrování. Kromě toho jsem v dopise Šorma žádal, aby své odpovědi neposílal přes SLONKA, což znamenalo přes Jiříkovicovou. I tento dopis, jako všechny ostatní dopisy, jsem svěřil k odeslání Smolíkovi.

Otázka: Obeznamil jste Šorma s šifrováním pomocí knihy *Plauti Comoediae*?

Odpověď: S tímto šifrováním, které jsem sám vypracoval, jsem Šorma neseznámil, protože asi za měsíc po odeslání mého dopisu, se ve své odpovědi, kterou mi přinesl Smolík, jako všechny následující, Šorm na můj návrh ani neodvolal.

Otázka: Jaký to byl způsob šifrování, s nímž jste chtěl Šormu seznámit?

Odpověď: Šormovi jsem chtěl navrhnout mnou vypracovanou soustavu šifrování. V zásadě se jedná o následující. Každé písmeno šifrovaného textu bylo by vyjádřeno třemi číslicemi. Například 4 – 13 – 9. První z těchto čísel by znamenalo stránku knihy, kterou by bylo třeba násobit třemi. V daném případě tedy vyhledat stránku dvanáctou. Druhé číslo by znamenalo příslušný verš na stránce a to podle nižšího počítání (na stránce uvedené knihy je totiž počítání dvojí). Třetí číslo by znamenalo místo v příslušném verši, přičemž by se počítaly nejenom písmena, ale i mezery mezi slovy, čárky a tečky. Pro opakující se písmena volil by se vždy jiný doklad, to jest z jiné stránky, neb z jiného řádku tak, aby se nikdy stejná čísla neopakovala. Totéž by platilo pro mezery mezi slovy, čárky a tečky.

Otázka: Co obsahovala odpověď Šormu, kterou vám předal Smolík na váš návrh týkající se nového šifrování?

Odpověď: V dopise mi Šorm poslal list speciálního karbonového papíru o velikosti normálního kancelářského listu barvy křídově bílé a vypsál, jak mám papíru používat k zasílání tajných zpráv. Jednalo se v podstatě o následující návod. Na čistý list papíru jsem měl strojem napsat ob řádku nezávadný text. Kopii tohoto textu, pořízenou normálním černým karbonovým papírem, jsem měl položit nad nezávadný originál. Mezi oba listy vložit speciální karbonový papír zaslaný Šormem a do mezery mezi jednotlivé strojem napsané řádky jsem měl psát hůlkovým písmem tajné sdělení s použitím měkké tužky na skleněné podložce. Tímto postupem měly vzniknout na originále stopy písma pouhým okem neviditelného, ale vyvolatelné chemickou cestou. Jaké chemikálie se mělo používat, nevím. Kopii jsem měl okamžitě zničit po napsání.

Otázka: Použil jste tohoto speciálního karbonového papíru?

Odpověď: Ano. Šormem mě zaslaného speciálního karbonového papíru jsem použil opět po dohodě se Smolíkem k napsání dalšího dopisu, v němž jsme Šormu opět, ale marně žádali o zaslání tajného inkoustu. Pokud se mohu upamatovat, domnívám se, že při této příležitosti jsem Šormu žádal, aby nás vyrozuměl, o jaké špionážní zprávy má zájem. Po nějakém čase Smolík přinesl odpověď, ve které Šorm sděloval, že tajné písmo je špatně čitelné, a proto že zasílá nový list speciálního karbonového papíru téhož druhu, který byl přiložen. Kromě toho Šorm zaslal obsáhlý cyklostilovaný [cyklostylovaný – pozn. ed.] soupis špionážních otázek, na které žádal odpověď. Tyto otázky se týkaly nejrůznějších oborů politického a hospodářského života v Československu. Spolu se Smolíkem jsme tyto obsáhlé špionážní instrukce pročetli a spálili. Při té příležitosti podotýkám, že jsem spálil i první speciální karbonový papír, o němž se Šorm v dopise zmínil, že bude asi závadný, protože je písmo špatně čitelné.

Otázka: Jaké stanovisko jste zaujali se Smolíkem ke špionážním instrukcím, zaslaných Šormem?

Odpověď: Po přečtení špionážních instrukcí, které Šorm zaslal, jsme se Smolíkem byli toho názoru, že špionážní dotazy Šormu přesahují naše možnosti, jelikož

byly uváděny takové detaily, o kterých jsme byli přesvědčeni, že bychom je nikdy nezískali. Přesto však Smolík prohlásil, že nějaký špionážní materiál opatří ze svého oboru, tehdy byl ještě důstojníkem SNB, který Šormovi pošleme. S tím jsem i já souhlasil. S tímto naším rozhodnutím jsem Šorma seznámil pomocí dopisu psaného s užitím speciálního karbonového papíru.

Otázka: Odesílali jste špionážní materiál Šormovi?

Odpověď: Ano.

Otázka: O jaký špionážní materiál se jednalo a jak jste provedli jeho odeslání?

Odpověď: S určitostí si vzpomínám na jeden případ z doby, kdy Smolík byl ještě důstojníkem SNB. Tehdy mi Smolík sdělil, že ze svého oboru opatřil tajný materiál statistického a dislokačního charakteru. Já sám se nemohu upamatovat, že bych tento materiál četl. Vzpomínám si, že Smolík se k materiálu vyjádřil v tom smyslu, že si počtu, čímž myslel Šorma a snad ještě jiné osoby v zahraničí, protože to je samá cifra. Vím také, že tento materiál Smolík neposlal stejnou cestou, jakou jsme posílali dopisy, to je přes Lukešovou, žehlírnu a Britské [britské, i dále] velvyslanectví v Praze. Dověděl jsem se od něho, že si vyžádal, pravděpodobně prostřednictvím Lukešové, přímou schůzku s některou členkou Britského velvyslanectví v Praze, jméno neznám, kterou nazýval prostě Angličankou. Ke schůzce došlo v některém z pražských biografů, kde uváděný špionážní materiál Smolík předal.

Otázka: Znáte podrobnosti schůzky Smolíka s příslušnicí Britského velvyslanectví v Praze?

Odpověď: Je velmi pravděpodobné, že mi o schůzce Smolík vyprávěl, ale já si to pro odstup času nepamatuji. Že materiál Smolík skutečně odeslal, mi potvrzuje i to, že na jeho žádost jsem v jednom z posledních dopisů, čas odeslání si nepamatuji, uváděl dotaz na Šorma, aby potvrdil ve své odpovědi, zda „důležitou přílohu“, čímž byl myšlen špionážní materiál poslaný Smolíkem, obdržel. K tomu musím dodat, že spolu s materiálem Smolík předal i průvodní dopis, na jehož obsah se již nepamatuji.

Otázka: Potvrdil vám Šorm příjem špionážního materiálu?

Odpověď: Šorm v žádné ze svých odpovědí nepotvrdil příjem špionážního materiálu, který mu v tomto případě zaslal Smolík.

Otázka: Jaké další špionážní materiály jste poslali do zahraničí?

Odpověď: Zda před odesláním špionážním materiálem, o němž jsem vypověděl, předcházela zásilka jiných špionážních zpráv, které odeslal Smolík, si nemohu vzpomenout. Rovněž si nepamatuji, zda zůstalo při pouhém úmyslu, či bylo splněno něco z toho, když Smolík pomýšlel po svém přestoupení do „maso svazu“ příležitostně obstarat nějakou špionážní zprávu z oboru živočišné výroby.

Otázka: Vypovídejte o dalším úseku ze své protitátní činnosti!

Odpověď: Já i Smolík jsme věděli z vypravování Syrovátky, že před svým zatčením jednal v Bavorsku, kde byl ilegálně, s nějakými lidmi o zaslání krátkovlnných vysílačů, které hodlal použít v době zvratu lidově demokratického zřízení v Československu, aby mohl okamžitě podávat zprávy do zahraničí. Nevěděli jsme ale, zda vysílače obdržel, a stalo-li se tak, nevěděli jsme, kam je ukryl. Proto jsem na žádost

Smolíka v dopise Šorma žádal, aby nám zprostředkoval zaslání krátkovlnného vysílače. Smolík se totiž nabídl, že by vysílač mohl dobře ukrýt u nich na venkově.

Otázka: K čemu jste chtěli krátkovlnného vysílače použít?

Odpověď: Tak, jak jsem o tom mluvil se Smolíkem, vysílače mělo být použito v případě zvratu v Československu, abychom mohli rychle podávat zprávy a přijímat pokyny pro naši nepřátelskou činnost.

Otázka: Jak reagoval Šorm na vaši žádost?

Odpověď: Na to Šorm reagoval nepřímo tím, že se v odpovědi ptal, zda bychom mohli nalézt osobu, která by se nepozorovatelně mohla na několik dní vzdálit ze svého zaměstnání za účelem vycvičení se v obsluze krátkovlnných vysílačů. Místo, kde se výcvik prováděl, a další podrobnosti neuváděl. Na to jsem Šormovi odpověděl, po souhlase Smolíka, že něco takového je neuskutečnitelné.

Od této doby, to jest nejspíše konec roku 1951, nejpozději v roce 1952, jsem přerušil spojení se Šormem. Souviselo to se zánikem možnosti odesílat dopisy přes Britské velvyslanectví v Praze. Smolík mi totiž oznámil, že dopisy odesílat touto cestou nelze, protože některá osoba z Britského velvyslanectví, která obstarávala spojení, byla z Československa vypovězena. Smolík i nadále ke mě docházel, ale čím dál řidčeji. Účelem jeho návštěv již nebyla špionážní činnost, ale spíše kontrola pro mne, že je na svobodě. Pokud se mohu upamatovat, nespátřil jsem více Smolíka, někdy od druhé poloviny roku 1952.

Otázka: Jakou kontrolu jste v návštěvách Smolíka pro sebe hledal?

Odpověď: V těchto pozdějších nepravidelných návštěvách Smolíka jsem spatřoval známku toho, že naše dřívější společná špionážní činnost dosud nebyla prozrazena. Již od samého počátku špionážní spolupráce se Smolíkem jsem měl obavu, že nadejde den, kdy tato bude prozrazena.

Otázka: Uvedl jste, že vám Šorm zaslal ještě jeden speciální karbonový papír k účelům tajného sdělování zpráv. Kde se tento papír nachází?

Odpověď: Speciální karbonový papír, který mi podruhé poslal špion Šorm, jelikož první byl nějaký vadný, jsem přechovával ve své pracovně v mém bytě, mezi čistým kancelářským papírem. Nejpozději koncem roku 1952, kdy jsem již pokládal svou špionážní činnost za uzavřenou, jsem i tento spálil.

Na závěr bych uvedl, že jsem z osob uváděných na seznamu jako spolupracovníky Syrovátky, poznal osobně jen Smolíka a Jiříkovicovou. Písemný styk jsem vedl se Šormem. Ostatní osoby jsem osobně, ani písemně nepoznal. Ani okruh osob zapojených do protistátní a špionážní činnosti Syrovátkou nerozšiřoval.¹¹⁶

116 ABS, arch. č. V- 2473 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti RYBA Bohumil, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13333,

PROTOKOL O VÝPOVĚDI OBVINĚNÉHO Z 21. ledna 1954

Otázka: Vypovídejte o protistátní činnosti MUDr. Vladimíra Chadimi!

Odpověď: Do jaké míry byl dr. Vladimír Chadima zapojen do protistátní činnosti Syrovátky, mně není známo. Tím ale nevylučuji, že hrál podobnou protistátní úlohu v plánech Syrovátky, jakou jsem hrál já sám. Vím však, že byl přítomen, jelikož to bylo v jeho bytě, vypravování Syrovátky o ilegální cestě do Bavorska v roce 1948 nebo 1949, jak jsem o tom vypověděl do protokolu ze dne 16. 1. 1954.

Z vyprávění dr. Chadimi dále vím, že blíže Kdýně v jižních Čechách má v hájovně svého strýce, jméno neznám, i když jsem ho za okupace u Chadimů viděl, což Chadima spojoval s ilegální cestou Syrovátky. Podrobnosti toho si však ve své paměti vybavit nemohu.

Otázka: Informoval jste vy o své špionážní činnosti MUDr. Vladimíra Chadimu?

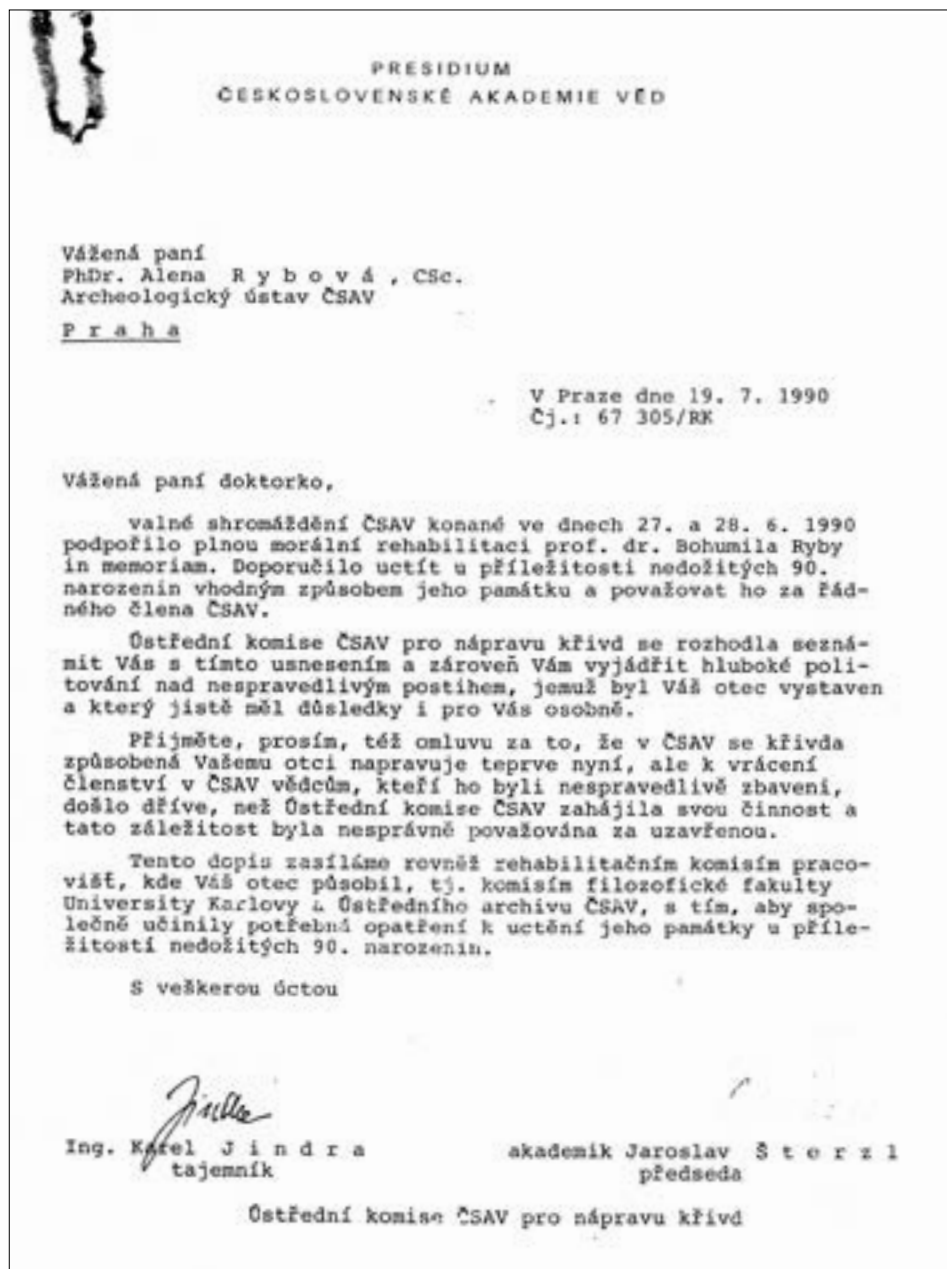
Odpověď: Ne, o svém ilegálním spojení se Syrovátkou jsem dr. Chadimu sám nikdy neinformoval.

Domnívám se, že tak neučinil ani Syrovátka, protože mi kladl na srdce, abych o svém spojení se Syrovátkou nemluvil před Chadimou, jelikož by to mohl jako narkoman vyzradit.

Jinak je mi známo, že dr. Chadima byl podrobně obeznámen se způsobem, jakým opustili Československo Rafael Kubelík, dr. František Schwarzenberg a Ferdinand Peroutka. Na podrobnosti si ale nedovedu vzpomenout. Pamatuji se z vyprávění Chadimi, že nějakou ilegální cestu autem, v souvislosti s některou uváděnou osobou, provedl Chadimův známý šofér jménem Šrejma, který byl později zatčen. V jaké to bylo souvislosti, také nevím. Na jiné poznatky o protistátní činnosti Chadimi se zatím nedovedu upamatovat.¹¹⁷

117 ABS, arch. č. V- 2473 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti RYBA Bohumil, Ministerstvo národní bezpečnosti, č. j. B/4-V-13333, s. 13–29.

Příloha č. 4

Dopis Ústřední komise ČSAV pro nápravu křivd ze dne 19. července 1990

Zdroj: Archiv AV.

I. Prameny

Archiv Akademie věd, Zápis z XXV. valného shromáždění členů ČSAV, 13.–14. května 1969

Archiv bezpečnostních složek, f. V-MV arch. č. V-2473 MV

Archiv bezpečnostních složek, arch. č. H - 269, akce SELB

Archiv Památníku národního písemnictví, Prof. Bohumil Ryba, neuspořádané svazky, č. přír. 41/75

Archiv Univerzity Karlovy, f. FF UK 1882–2008, inv. j. 634, složka Prof. Bohumil Ryba

Kartotéka Generálního ředitelství Vězeňské služby

Ústní svědectví PhDr. Aleny Rybové

II. Literatura

Badurová, A.: Profesor Bohumil Ryba a národní bibliografie. In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 41 – 42

Bartošek, K.: Český vězeň. Paseka, Praha – Litomyšl 2001

Bílek, J.: Pétépáci aneb Černí baroni úplně jinak. Vyprávění o jednom z bílých míst naší nedávné historie. Nava, Plzeň 1996

Bílek, J. – Kaplan, K.: Pomocné technické prapory 1950–1954. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954. Vznik vývoj, organizace a činnost. Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, Praha 1992

Daňhelka, J.: Minulost, přítomnost a budoucnost vydávání spisů Mistra Jana Husa. Strojopisná zpráva pro vedení ČSAV z července 1991

Dějiny Univerzity Karlovy (IV. 1918–1990). Karolinum, Praha 1998

Dvořáková, Z.: Milada Horáková. Středočeské nakladatelství, Praha 1991

Dvořáková, Z.: Z letopisů třetího odboje. Hříbal, Praha 1992

Eršil, J.: K problematice vydávání Husových pramenů. In: Husitský Tábor. Supplementum 1. Sborník husitského muzea, Tábor 2001

Filosofie za mřížemi. Ústav dějin UK – Archiv UK, Praha 1995

Fischl, V.: Hovory s Janem Masarykem. Hynek, Praha 1998

Gaďourek, I. – Nehněvajsa, J.: Žalářování, pronásledování a zneuznání. Masarykova univerzita a Mezinárodní politologický ústav. Brno 1997

Gebauer, F. – Kaplan, K. – Koudelka, F. – Vyháněk, R.: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 – 1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

Gottwald, K.: Vybrané spisy. Sv. 1. SNPL, Praha 1954

Halík, T.: Žena, které komplikovala život statečnost. In: Lidové noviny, 24. dubna 2001.

Hejl, V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha 1990

Churaň, M. a kol.: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. Libri, Praha 1998

Ivanov, M.: Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové. Betty, Praha 1991

- Janáček, K.: Lidská tvář profesora Bohumila Ryby. In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 15–24
- Janáček, K.: Profesor Bohumil Ryba (1900–1980). In: Strahovská knihovna 18–19, 1984, s. 261–285
- Jánský, F.: Obavy. In: Literární listy, č. 5, 28. března 1968
- Jestřáb, M. – Hladil, V.: Soudní rehabilitace. Komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. Horizont, Praha 1969
- Kaplan, K. – Paleček, P.: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno 2000
- Kaplan, K.: Nebezpečná bezpečnost. Praha 1993
- Kaplan, K.: Největší politický proces „Milada HORÁKOVÁ a spol.“. Praha – Brno 1995.
- Kaplan, K.: Zpráva o zavraždění generálního tajemníka. Praha 1992
- Kejř, J.: Bohumil Ryba jako kodikolog. In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 37–39
- Kol. autorů: Černá kniha komunismu I. Zločiny, teror, represe. Paseka, Praha – Lito-myšl 1999
- Kol. autorů: Soudní rehabilitace. Komentář k zákonu č. 119/1990 Sb. OK Čejkovo nakladatelství, Praha 1990
- Kratochvil, A.: Žaluji I. (Stalinská justice v Československu). Česká expedice a Dolmen, Praha 1990
- Kratochvil, A.: Žaluji II. (Vrátit slovo umlčeným). Česká expedice a Dolmen, Praha 1990
- Kratochvil, A.: Žaluji III. (Cesta k Sionu). Česká expedice a Dolmen, Praha 1990
- Kuklík J. – Kuklík J.: Dějepis 4. Nejnovější dějiny. SPN, Praha 1992
- Kutnar, F. – Marek, J.: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví. Nakladatelství LN, Praha 1997
- London, A.: Doznání. Československý spisovatel, Praha 1990
- Margoliová-Kovályová, H.: Na vlastní kůži. Praha 1992
- Martínková, D.: Dílo profesora Bohumila Ryby. In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 25–31
- Míšková A.: Profesor Bohumil Ryba (8. 11. 1900 – 6. 2. 1980). In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 7–14
- Národní osvobození, 5. 12. 1947
- Oliva, P.: Bohumil Ryba – badatel a organizátor vědecké práce. In: Sborník příspěvků k devadesátému výročí narození prof. Bohumila Ryby. ČSAV, Praha 1991, s. 33–35
- Opasek, A.: Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera. Torst a Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, Praha 1992
- Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice. Horáková a spol. Ministerstvo spravedlnosti 1950
- Radosta, P.: Protikomunistický odboj. Egem, Praha 1993
- Radotínský, J.: Rozsudek, který otrásl světem. ČTK – Pressfoto, Praha 1990
- Richter, K. – Benčík, A.: Kdo byl generál Píka. Portrét československého vojáka a diplomata. Doplňek, Brno 1997

- Rudé právo, 27. června 1954, s. 2
- Ryba, B.: Betlémské texty. Orbis, Praha 1951
- Schaller, K.: Professor PhDr. Bohumil Ryba (1900–1980). Institut für Pädagogik der Ruhr-Universität Bochum, 1980
- Slanina, J. – Vališ, Z.: Generál Karel Kutlvašr. Praha 1993
- Slánská, J.: Zpráva o mém muži. Praha 1991
- Utitz, B.: Neuzavřená kapitola. Politické procesy padesátých let. Lidové nakladatelství, Praha 1990
- Škutina, V. – Bakalář, R.: Ztracená léta. Příběh hokejového zločinu. Pardubice 1990
- Věda v Československu v letech 1953–1963. Sborník z konference, Praha, 23.–24. listopadu 1999
- Věstník ČSAV 68, 1959, č. 4
- Vidmanová, A.: K vydávání Husových Opera Omnia. In: Husitský Tábor 12. Sborník husitského muzea. Tábor 1999
- Vysoký, Z. K.: K sedmdesátinám profesora dr. Bohumila Ryby. LF 94, 1971
- Zeman, Z.: Vzestup a pád komunistické Evropy. Mladá fronta, Praha 1998